ROK XXXIII. NUMER 2.

DZIENNIK URZĘDOWY

KURATORJUM OKRĘGU SZKOLNEGO LWOWSKIEGO

Lwów, dnia 25 lutego 1929

W związku z likwidakcją wystawy szkolnej O. S. L. wyrażam uznanie i podziękę tym Panom Wizytatorom, Inspektorom szkolnym, Dyrektorom i Kierownikom szkół, oraz Nauczycielom, którzy przez swoją inicjatywę oraz gorliwą i ofiarną pracę przyczynili się do zorganizowania wystawy, świadczącej chlubnie o dorobku naukowo-dydaktycznym nauczycielstwa tutejszego O. S.

Kurator O. S. L. *I. Pytlakowski.*

Plany godzin dla siedmioklasowych publicznych szkół powszechnych i gimnazjów państwowych.

Zarządzenie Ministra W. R. i O. P. z dnia 2 stycznia 1929 r. Nr. II — 235/29. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 2, poz. 1).

Uważając za konieczne, zanim zostanie dokonana zasadnicza rewizja programów szkoły powszechnej i gimnazjum państwowego,

a) osiągnięcie w czasie jak najbliższym uzgodnienia planów godzin szkolnych dla trzech wyższych oddziałów: V, VI i VII siedmioklasowej szkoły powszechnej i dla klas I, II i III gimnazjum niższego,

b) niezwłoczne sprowadzenie liczby godzin nauki obowiązkowej we wszystkich klasach gimnazjalnych do 30 tygodniowo,

c) uposażenie ćwiczeń cielesnych we wszystkich oddziałach szkoły powszechnej i we wszystkich klasach gimnazjum w 3 godziny obowiązkowych lekcyj, — zarządzam, co następuje:

§ 1. Plan godzin szkolnych dla siedmioklasowej szkoły powszechnej i gimnazjum niższego ustalam w postaci następującej:

Przedmioty	Siedmioklasowa szkoła powszechna							Razem
	Oddziały							
					Gimnazjum niższe kl.:			
					I	II	III	
	I	II	III	IV	V	VI	VII	
Religja	2	2	2	2	2	2	2	14
Język polski	$\frac{14}{2}$	7[1]	6[1]	6[1]	4	4	4	38
Język nowożytny obcy	—	—	—	—	5	3	3	11
Historja	—	—	2	2	2	2	2	9
Geografja	—	—	2	2	2	2		9
Nauka o przyrodzie	—	—	2	2	2	2	5[2]	13
Rachunki z geometrją	$\frac{6}{2}$	4	4	4	4	4	4	27
Rysunek	$\frac{2}{2}$	2	2	2	2	2	2	13
Roboty ręczne	$\frac{2}{2}$	2	3	4	2	4	4	20
Śpiew	$\frac{2}{2}$	2	2	2	2	2	1	12
Ćwiczenia cielesne	$\frac{6}{2}$	3[3]	3[3]	3[3]	3[3]	3[3]	3[3]	21
Razem	18	22	28	29	30	30	30	187

[1]) Z tych godzin jedną przeznacza się na naukę pisma.

[2]) Z tych godzin jedną przeznacza się na naukę higjeny.

[3]) W każdej klasie, w której organizacja pracy na to pozwala, jest pożądane $\frac{6}{2}$ t. j. 6 razy po pół godziny szkolnej, zamiast 3 razy po jednej godzinie.

§ 2. Plany godzin szkolnych dla wymienionych poniżej wydziałów gimnazjum wyższego ustalam w postaci następującej:

A. Plan godzin szkolnych

dla wydziału matematyczno-przyrodniczego.

Przedmioty	Klasy					Razem
	IV	V	VI	VII	VIII	
Religja	2	2	2	2	2	10
Jęz. polski	4	3	3	4	4	18
Język nowożytny obcy	3	3	3	3	3	15
Historja	2	2	2	3	3 (łącznie z geografją)	$10^1/_2$
Geografja	2	2	2	—		$7^1/_2$
Przyrodoznawstwo	2	3	3	3	—	11
Fizyka z chemją i kosmografją	4	4	4	5	5	22
Matematyka	4	4	4	5	5	22
Propedeutyka filozofji	—	—	—	—	3	3
Rysunek	2	2	2	2	2	10
Roboty ręczne	2	2	2	—	—	6
Ćwiczenia cielesne	3	3	3	3	3	15
Razem	30	30	30	30	30	150

Przedmioty nadobowiązkowe: śpiew i muzyka, roboty ręczne (poza godzinami, wskazanemi w planie).

B. Plan godzin szkolnych dla wydziału humanistycznego.

Przedmioty	Klasy IV	V	VI	VII	VIII	Razem
Religja	2	2	2	2	2	10
Język polski	4	4	4	4	4	20
Język łaciński	6	5	5	5	4	25
Język nowożytny obcy	4	4	4	4	4	20
Historja	3	4	4	5	3 (Historja i Geografja razem)	17½
Geografja	2	2	2	—		7½
Przyrodoznawstwo	2	2	—	—	—	4
Fizyka z chemją i kosmografją	—	—	3	4	4	11
Matematyka	4	4	3	3	3	17
Propedeutyka filozofji	—	—	—	—	3	3
Ćwiczenia cielesne	3	3	3	3	3	15
Razem	30	30	30	30	30	150

Przedmioty nadobowiązkowe: rysunek, śpiew i muzyka, roboty ręczne.

C. Plan godzin szkolnych
dla wydziału klasycznego (nowego typu).

Przedmioty	Klasy IV	V	VI	VII	VIII	Razem
Religja	2	2	2	2	2	10
Język polski	4	3	3	3	3	16
Język łaciński	6	6	6	5	4	27
Język grecki	—	5	6	6	5	22
Język nowożytny obcy	4	3	3	3	2	15
Historja	4	3	3	3	3	$14^1/_2$
Geografja	—	2	2	—		$5^1/_2$
Przyrodoznawstwo	4	—	—	—	—	4
Fizyka z chemją i kosmografją	—	—	—	3	3	6
Matematyka	3	3	2	2	2	12
Propedeutyka filozofji	—	—	—	—	3	3
Ćwiczenia cielesne	3	3	3	3	3	15
Razem	30	30	30	30	30	150

Przedmioty nadobowiązkowe: rysunek, śpiew i muzyka, roboty ręczne.

§ 3. W sprawie planów godzin dla publicznych szkół powszechnych niższych stopni organizacyjnych, dla państwowego gimnazjum klasycznego dawnego typu i wydziału neohumanistycznego gimnazjum wyższego oraz dla szkół z niepolskim językiem nauczania i dwujęzycznych zostaną wydane osobne zarządzenia.

§ 4. Od początku roku szkolnego 1929/30 w szkołach powszechnych i gimnazjach czas trwania lekcji wynosi 50 minut.

§ 5. Wprowadzanie planów, zamieszczonych w § 1 i § 2 niniejszego zarządzenia, rozpoczyna się od drugiego półrocza bieżącego roku szkolnego i odbywa się zgodnie z zasadami następującemi:

a) w drugiem półroczu roku szkolnego 1928/9 liczba godzin tygodniowych obowiązkowej nauki szkolnej ulega redukcji do 30 wszędzie tam, gdzie była większa;

b) w roku szkolnym 1929/30 obowiązują nowe plany ze wskazanemi poniżej odchyleniami, niezbędnemi do ułatwienia dostosowywania materjału naukowego do nowych ram;

c) od początku roku szkolnego 1930/31 nowe plany obowiązują bez wyjątków i odchyleń.

Szczegółowy przebieg zmian ma być nastepujący:

I. Siedmioklasowa szkoła powszechna i gimnazjum niższe.

A. Siedmioklasowa szkoła powszechna.

Drugie półrocze roku szkolnego 1928/29 i rok szkolny 1929/30.

Plan nowy z nastepującemi odchyleniami w oddziale VII-ym:

język nowożytny obcy	— 4	godziny zamiast	3
nauka o przyrodzie	— 4	„ „	5.

B. Gimnazjum niższe.

Drugie półrocze roku szkolnego 1928/29.

Klasa I. Plan nowy.

Klasy II i III. Plan dotychczasowy ze zmianami następującemi:

w klasie II:	geografja	— 2	godziny	zamiast	2 + (1)
	nauka o przyrodzie	— 3	„	„	4 + (1)
	śpiew	— 1	„	„	2
	ćwiczenia cielesne	— 3	„	„	2
w klasie III:	język nowożytny obcy	— 4	„	„	5
	historja	— 1	„	„	2
	geografja	— 2	„	„	2 + (1)
	nauka o przyrodzie	— 5	„	„	6 + (1)
	ćwiczenia cielesne	— 3	„	„	2

Rok szkolny 1929/30.

Plan nowy z odchyleniami następującemi:

Klasa II.	Język nowożytny obcy	— 5	godzin	zamiast	3
	roboty ręczne	— 2	„	„	4
Klasa III.	Język polski	— 3	„	„	4
	język nowożytny obcy	— 5	„	„	3
	historja	— 1	„ }	„	2
	geografja	— 2	„ }		
	roboty ręczne	— 2	„	„	4

II. Gimnazjum wyższe.

A. Wydział matematyczno-przyrodniczy.

Drugie półrocze roku szkolnego 1928/29.

Plan dotychczasowy ze zmianami następującemi:

Klasa IV.	Przyrodoznawstwo	— 2	godziny	zamiast	3
Klasa V.	Język polski	— 3	„	„	4
	chemja	— 4	„	„	5
Klasa VI.	Historja	— 3	„	„	4
Klasa VII.	Historja	— 3	„	„	4
	przyrodoznawstwo	— 3	„	„	3 + (1)
	fizyka	— 5	„	„	6
Klasa VIII	Fizyka	— 5	„	„	6
	matematyka	— 5	„	„	6

Rok szkolny 1929/30.

Plan nowy z odchyleniami następującemi:

Klasa VI.	Historja	— 3	godziny	zamiast	2
	matematyka	— 5	„	„	4

Robót ręcznych jeszcze się nie wprowadza w tym roku szkolnym.

B. Wydział humanistyczny.

Drugie półrocze roku szkolnego 1928/29.

Plan dotychczasowy ze zmianami następującemi:

Klasa IV.	Przyrodoznawstwo	— 2	godziny	zamiast	3
Klasa V.	Rysunek	— 1	„	„	2
Klasa VI.	Historja	— 4	„	„	5
Klasa VII.	Język polski	— 4	„	„	5
	matematyka	— 3	„	„	4
	rysunek oraz śpiew i muzyka przestają być przedmiotami obowiązkowemi.				
Klasa VIII.	Język polski	— 4	godziny	zamiast	5
	język łaciński	— 3	„	„	5
	rysunek oraz śpiew i muzyka przestają być obowiązkowemi.				

Rok szkolny 1929/30.

Plan nowy z odchyleniami następującemi:

Klasa VI.	**Język nowożytny obcy**	— 3	godziny	zamiast	4
	matematyka	— 4	„	„	3

C. Wydział klasyczny (nowego typu).

Drugie półrocze roku szkolnego 1928/29.

Plan dotychczasowy ze zmianami następującemi:

Klasa IV.	**Geografja**	— 1	godzina	zamiast	2
Klasa V.	**Geografja**	— 1	„	„	2
Klasa VI.	**Matematyka**	— 2	„	„	3
Klasa VII.	**Język polski**	— 3	„	„	4
	kultura klasyczna	— 1	„	„	2
	fizyka	— 3	„	„	4
	matematyka	— 2	„	„	3
Klasa VIII.	**Język łaciński**	— 4	„	„	5
	kultura klasyczna	— 1	„	„	2
	fizyka	— 3	„	„	4

Rok szkolny 1929/30.

Plan nowy z odchyleniami następującemi:

Klasa VII. **Godziny, przeznaczone na filologję klasyczną, ulegają jeszcze zróżniczkowaniu na 3 działy:**

język łaciński	— 5	**godzin**
język grecki	— 5	**godzin**
kultura klasyczna	— 1	**godzina**

Klasa VIII. **Pozostaje jeszcze jako przedmiot osobny,**

kultura klasyczna	— 1	**godzina;**
matematyka otrzymuje	— 1	**godzinę zamiast 2.**

§ 6. Osobna instrukcja określi zmniejszenie materjału naukowego w programach nauczania w związku ze zmniejszoną przez niniejsze zarządzenie liczbą godzin, na niektóre przedmioty przeznaczonych.

Szczególnej trosce nauczycielstwa polecam dbałość o to, aby zmniejszenie liczby godzin nauczania było istotną ulgą dla młodzieży.

Nauczycieli, którzyby zmniejszenie liczby godzin nauczania szkolnego próbowali powetować powiększeniem obowiązkowej pracy domowej ucznia, będę traktował jako osobiście odpowiedzialnych za usiłowanie zwichnięcia celów niniejszego zarządzenia.

Minister W. R. i O. P. (—) *Świtalski.*

Załącznik do § 5.

I. Plany przejściowe.

A. Plan przejściowy godzin szkolnych dla siedmioklasowej szkoły powszechnej na drugie półrocze roku szkolnego 1928/29 i rok szkolny 1929/30.

Przedmioty	Oddziały						
	I	II	III	IV	V	VI	VII
Religja	2	2	2	2	2	2	2
Język polski	$\frac{14}{2}$	7[1]	6[1]	6[1]	4	4	4
Język nowożytny obcy	—	—	—	—	5	3	4
Historja	—	—	2	2	2	2	2
Geografja	—	—	2	2	2	2	
Nauka o przyrodzie	—	—	2	2	2	2	4[2]
Rachunki z geometrją	$\frac{6}{2}$	4	4	4	4	4	4
Rysunek	$\frac{2}{2}$	2	2	2	2	2	2
Roboty ręczne	$\frac{2}{2}$	2	3	4	2	4	4
Śpiew	$\frac{2}{2}$	2	2	2	2	2	1
Ćwiczenia cielesne	$\frac{6}{2}$	3[3]	3[3]	3[3]	3[3]	3[3]	3[3]
Razem	16	22	28	29	30	30	30

[1]) Z tych godzin jedną przeznacza się na naukę pisma.

[2]) W r. szk. 1928/29 nauka odbywa się według obecnego programu, w r. szk. 1929/30 przeznacza się z tych godzin jedną na naukę higjeny.

[3]) W każdym oddziale, w którym organizacja pracy na to pozwala, jest pożądane $\frac{6}{2}$ t. j. 6 razy po pół godziny szkolnej, zamiast 3 razy po jednej godzinie.

B. Plany przejściowe dla gimnazjum niższego.

Przedmioty	Drugie półr. r. sz. 1928/29			Rok szkolny 1929/30		
	Klasy			Klasy		
	I	II	III	I	II	III
Religja	2	2	2	2	2	2
Język polski	4	4	4	4	4	3
Jęz. nowożytny obcy	5	5	4	5	5	5
Historja	2	2	1	2	2	1
Geografja	2	2	2	2	2	2
Nauka o przyrodzie	2	3	5	2	2	5
Rachunki z geometrją	4	4	4	4	4	4
Rysunek	2	2	2	2	2	2
Roboty ręczne	2	2	2	2	2	2
Śpiew	2	1	1	2	2	1
Ćwiczenia cielesne	3	3	3	3	3	3
Razem	30	30	30	30	30	30

II. Plany przejściowe dla gimnazjum wyższego.

A. *Wydział matematyczno-przyrodniczy.*

Drugie półrocze roku szkolnego 1928/29.

<table>
<tr><th rowspan="2">Przedmioty</th><th colspan="5">Klasy</th></tr>
<tr><th>IV</th><th>V</th><th>VI</th><th>VII</th><th>VIII</th></tr>
<tr><td>Religja</td><td>2</td><td>2</td><td>2</td><td>2</td><td>2</td></tr>
<tr><td>Język polski</td><td>4</td><td>3</td><td>4</td><td>4</td><td>4</td></tr>
<tr><td>Język nowożytny obcy</td><td>3</td><td>3</td><td>3</td><td>3</td><td>3</td></tr>
<tr><td>Historja</td><td>3</td><td>3</td><td>3</td><td>3</td><td rowspan="2">4</td></tr>
<tr><td>Geografja</td><td>2</td><td>3</td><td>—</td><td>—</td></tr>
<tr><td>Przyrodoznawstwo</td><td>2</td><td>3</td><td>3</td><td>3</td><td>3 albo 0[1])</td></tr>
<tr><td>Higjena</td><td>—</td><td>—</td><td>—</td><td>1</td><td>—</td></tr>
<tr><td>Fizyka i kosmografja</td><td>4</td><td>—</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td></tr>
<tr><td>Chemja</td><td>—</td><td>4</td><td>—</td><td>—</td><td>—</td></tr>
<tr><td>Matematyka</td><td>4</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td></tr>
<tr><td>Propedeutyka filozofji</td><td>—</td><td>—</td><td>—</td><td>—</td><td>0 albo 3[1])</td></tr>
<tr><td>Rysunek</td><td>2</td><td>2</td><td>2</td><td rowspan="2">2[2])</td><td rowspan="2">2[2])</td></tr>
<tr><td>Śpiew i muzyka</td><td>—</td><td>—</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Roboty ręczne</td><td>2</td><td>—</td><td>—</td><td>—</td><td>—</td></tr>
<tr><td>Ćwiczenia cielesne</td><td>2</td><td>2</td><td>2</td><td>2</td><td>2</td></tr>
<tr><td>Razem</td><td>30</td><td>30</td><td>30</td><td>30</td><td>30</td></tr>
</table>

[1]) Biologja albo propedeutyka filozofji.
[2]) Rysunek albo śpiew i muzyka.

Rok szkolny 1929/30.

Przedmioty	Klasy				
	IV	V	VI	VII	VIII
Religja	2	2	2	2	2
Język polski	4	3	3	4	4
Język nowożytny obcy	3	3	3	3	3
Historja	2	2	3	3	3 (Historja i Geografja)
Geografja	2	2	2	—	
Przyrodoznawstwo	2	3	3	3	—
Fizyka z chemją i kosmografją	4	4	4	5	5
Matematyka	4	4	5	5	5
Propedeutyka filozofji	—	—	—	—	3
Rysunek	2	2	2	2	2
Roboty ręczne	2	2	—	—	—
Ćwiczenia cielesne	3	3	3	3	3
Razem	30	30	30	30	30

Przedmioty nadobowiązkowe: śpiew i muzyka, roboty ręczne (poza godzinami obowiązkowemi).

B Wydział humanistyczny.

Drugie półrocze roku szkolnego 1928/29.

Przedmioty	Klasy				
	IV	V	VI	VII	VIII
Religja	2	2	2	2	2
Język polski	4	4	4	4	4
Język łaciński	5	5	5	5	4
Język nowożytny obcy	4	4	4	4	4
Historja	3	4	4	5	4
Geografja	2	2	—	—	
Przyrodoznawstwo	2	2	—	—	—
Higjena	—	—	—	1	—
Fizyka z chemją i kosmografją	—	—	3	4	4
Matematyka	4	4	4	3	3
Propedeutyka filozofji	—	—	—	—	3
Rysunek	2	1	2[1]	— [2]	— [2]
Śpiew i muzyka	—	—			
Ćwiczenia cielesne	2	2	2	2	2
Razem	30	30	30	30	30

[1]) Rysunek albo śpiew i muzyka.

[2]) Rysunek oraz śpiew i muzyka przestają być przedmiotami obowiązkowemi

Rok szkolny 1929/30.

Przedmioty	Klasy				
	IV	V	VI	VII	VIII
Religja	2	2	2	2	2
Język polski	4	4	4	4	4
Język łaciński	6	5	5	5	4
Język nowożytny obcy	4	4	3	4	4
Historja	3	4	4	5	3
Geografja	2	2	2	—	
Przyrodoznawstwo	2	2	—	—	—
Fizyka z chemją i kosmografją	—	—	3	4	4
Matematyka	4	4	4	3	3
Propedeutyka filozofji	—	—	—	—	3
Ćwiczenia cielesne	3	3	3	3	3
Razem	30	30	30	30	30

Przedmioty nadobowiązkowe: rysunek, śpiew i muzyka, roboty ręczne.

C. Wydział klasyczny (nowego typu).

Drugie półrocze roku szkolnego 1928/29.

Przedmioty	Klasy				
	IV	V	VI	VII	VIII
Religja	2	2	2	2	2
Język polski	3	3	4	3	4
Język łaciński	6	5	6	5	4
Język grecki	2	5	6	5	5
Kultura klasyczna	—	1	2	1	1
Język nowożytny obcy	3	3	3	3	2
Historja	4	3	3	3	4
Geografja	1	1	—	—	
Przyrodoznawstwo	2	—	—	—	—
Higjena	—	—	—	1	—
Fizyka z chemją	—	—	—	3	3
Matematyka	3	3	2	2	—
Propedeutyka filozofji	—	—	—	—	3
Rysunek	2	2	—	—	—
Ćwiczenia cielesne	2	2	2	2	2
Razem	30	30	30	30	30

Rok szkolny 1929/30.

Przedmioty	Klasy IV	V	VI	VII	VIII
Religja	2	2	2	2	2
Język polski	4	3	3	3	3
Język łaciński	6	6	6	5	4
Język grecki	—	5	6	5	5
Kultura klasyczna	—	—	—	1	1
Język nowożytny obcy	4	3	3	3	2
Historja	4	3	3	3	3
Geografja	—	2	2	—	
Przyrodoznawstwo	4	—	—	—	—
Fizyka z chemją	—	—	—	3	3
Matematyka	3	3	2	2	1
Propedeutyka filozofji	—	—	—	—	3
Ćwiczenia cielesne	3	3	3	3	3
Razem	30	30	30	30	30

Przedmioty nadobowiązkowe: rysunek, śpiew i muzyka, roboty ręczne.

Okólnik Ministra W. R. i O. P. z dnia 5 stycznia 1929 r. Nr. II — 324/29. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 1, poz. 2) w sprawie zmian w planach godzin szkolnych dla publicznych szkół powszechnych i gimnazjów państwowych.

Przy wydawaniu rozporządzenia z dnia 2 stycznia 1929 r. Nr. II—235/29 miałem głównie dwa cele:

1. chciałem usunąć niecelowe i przypadkowe utrudnienia, istniejące dotąd przy przechodzeniu ze szkoły powszechnej do gimnazjum i
2. postanowiłem zmniejszyć przeciążenie pracą, które dotąd dotyka młodzież szkół średnich.

Pierwszy cel starałem się osiągnąć przez wprowadzenie jednego i tego samego planu godzin bez żadnych różnic i odchyleń w trzech najwyższych oddziałach szkoły powszechnej i trzech najniższych klasach szkoły średniej. Obecna klasa I gimnazjalna ma odtąd odpowiadać oddziałowi V siedmioklasowej szkoły powszechnej, klasa II — oddziałowi VI-mu, klasa III — oddziałowi VII-mu.

Do drugiego celu zdążam tymczasem przez redukcję obowiązkowych jednostek lekcyjnych do 30 tygodniowo, a niebawem wydam zarządzenie o związanej z tem redukcji materjału nauczania. Nie chciałem mieć na swojem sumieniu ani jednego półrocza dotychczasowego stanu. Dlatego zdecydowałem się przeprowadzić bezwzględnie redukcję godzin w ciągu roku szkolnego, zdając sobie sprawę z wynikających stąd trudności.

Zapobiegam przez swoje rozporządzenie przeciążeniu młodzieży w sposób narazie nieco mechaniczny. Nie załatwia on rzeczywiście zagadnienia w zupełności, które rozwiązane istotnie może być tylko przez dostosowanie zakresu materjału nauczania do przeciętnego zasobu sił umysłowych i fizycznych młodzieży. To ostatnie kryterjum było dotychczas w poniewierce.

Praca taka wymaga dłuższego czasu. Poleciłem ją rozpocząć, dając jedną zasadniczą wskazówkę: ograniczyć materjał nauczania na to, by mniejszy zakres wiedzy mógł być w głowach bardziej gruntownie utrwalony.

Pewne zarządzenie zawarte w rozporządzeniu z dnia 2 stycznia 1929 r Nr. II—235/29 wymagają wyjaśnień:

Rysunki, muzyka i śpiew stały się w wyższych klasach niektórych typów szkoły średniej przedmiotami naobowiązkowemi. Należy je uwzględniać w rozkładzie godzin, przenosząc nauczanie ich w miarę możności na czas południowy po dłuższej przerwie poobiedniej. Chciałbym, by zniknął przesąd, że termin: „nadobowiązkowy" jest równoznaczny z dyskwalifikowaniem przedmiotu. Idzie tylko o to, aby od przymusu uczenia się tych przedmiotów uwolnić młodzież, która w tym kierunku nie wykazuje żadnych większych zdolności, a natomiast dać możność kształcenia się w tych przedmiotach tej części młodzieży, która zdradza do nich szczególne uzdolnienie i zamiłowanie.

Zmniejszenie liczby godzin lekcyjnych w ciągu roku szkolnego mogłoby spowodować uszczerbek w materjalnem uposażeniu nauczycieli. By tego uniknąć zarządzam co następuje:

Spadek liczby godzin poniżej wymiaru etatowego nie będzie pociągał za sobą konieczności dopełniania tego wymiaru innemi lekcjami; nauczyciel uzyskuje wówczas automatycznie zniżkę liczby godzin etatowych. W żadnym wypadku zmiany w liczbach godzin szkolnych, wskazane w rozporządzeniu Nr. II—235/29, nie mogą być podstawą do przeniesienia, a tem bardziej usunięcia któregokolwiek z nauczycieli w ciągu bieżącego roku szkolnego.

Lekcje przedmiotów, które stały się nadobowiązkowemi, będą włączane do etatu lub do liczby godzin kontraktowych nauczycieli według tych samych zasad, co lekcje obowiązkowe tych samych przedmiotów w klasach niższych i brane w rachubę jako równoważne przy obliczaniu lat pracy nauczyciela.

PP. Kuratorzy, Dyrektorzy i Kierownicy zastosują w drugiem półroczu bieżącego roku szkolnego wyjątkowo takie środki, by redukcja liczby godzin pracy obowiązkowej ucznia nie pociągnęła za sobą redukcji liczby godzin pracy nauczyciela. N. p. w przedmiotach, których nauczanie obejmuje godziny ćwiczeń laboratoryjnych (fizyka z chemią i kosmografją, przyrodoznawstwo) można mimo zmniejszenia się liczby godzin, przypadających na każdego ucznia, nie zmniejszyć liczby godzin pracy nauczyciela przez celowe powiększenie liczby grup, odbywających ćwiczenia w różnych godzinach, a więc przez podzielenie klasy, dotychczas niepodzielnej i t. p.

Gdyby, wskutek zwiększenia liczby lekcji ćwiczeń fizycznych fachowcy nie mogli podołać swoim zadaniom, można wyjątkowo na przeciąg tylko drugiego półrocza bieżącego roku szkolnego polecić nauczanie tego przedmiotu innemu specjaliście. W nadzwyczajnych wypadkach można tu w drodze wyjątku traktować ustalone zasady udzielania zezwoleń na nauczanie mniej rygorystycznie.

Minister W. R. i O. P. (—) *Świtalski.*

Okólnik Ministra W. R. i O. P. z dnia 23 stycznia 1929 r. Nr. II — 2255/29 (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 2, poz. 19) w sprawie zmian w materjale nauczania w siedmioklasowych publicznych szkołach powszechnych i gimnazjach państwowych w drugiem półroczu roku szkolnego 1928/29.

Zgodnie z zapowiedzią, zawartą w § 6 zarządzenia z dnia 2 stycznia 1929 r. Nr. 235/29, wydaję dołączoną do niniejszego okólnika instrukcję, określającą zmniejszenie materjału nauczania w wymienionych szkołach w drugiem półroczu bieżącego roku szkolnego. W czasie właściwym będą również ogłoszone wskazania, dotyczące roku szkolnego 1929/30.

Obecne zmiany w programach zostały określone w sposób możliwie wyraźny i stanowczy, z istoty rzeczy jednak użyte sformułowania pozostawiają nieraz dużo pola inicjatywie i zaradności nauczyciela. Wobec tego w określonych przez instrukcję granicach nauczycielstwo winno wykazać — co z naciskiem podkreślam — usilną i skuteczną dbałość o to, aby zmniejszenie liczby godzin nauczania było istotną ulgą dla młodzieży.

Przypominam, że źródłem przeciążenia młodzieży bywa najczęściej bądź nieodróżnianie przez nauczycieli obowiązujących programów właściwych od t. zw. przykładów rozwinięcia programów, któreto przykłady

podają zazwyczaj ilość materjału naukowego, możliwą do wyczerpania tylko w najlepszych warunkach, bądź też złe rozumienie wskazówek metodycznych i przeciążanie młodzieży uciążliwemi pracami (zwłaszcza domowemi) o bardzo nieraz małej wartości kształcącej.

Minister W. R. i O. P. (—) *Świtalski.*

Instrukcja dotycząca zmian w materjale nauczania w siedmioklasowych publicznych szkołach powszechnych i gimnazjach państwowych w drugiem półroczu r. s. 1928/29.

I. *Siedmioklasowa szkoła powszechna i gimnazjum niższe.*

A. Siedmioklasowa szkoła powszechna.

1. Język polski.

Oddziały II, III i IV. Przeznaczenie w każdym z tych oddziałów jednej godziny na naukę pisma nie stwarza dla nauczyciela nowego zadania, lecz jest tylko bardziej szczegółowem i wyraźnem uregulowaniem sprawy wyrabiania, rozwijania i utrwalania należytej techniki pisania. Można przytem, a nawet lepiej, zamiast jednej godziny tygodniowo poświęcać na ten cel dwa razy po pół godziny szkolnej. Wyodrębnienie pewnej części czasu na ćwiczenia kaligraficzne nie zwalnia bynajmniej nauczycieli od obowiązku roztaczania również poza tym czasem bacznej kontroli nad czytelnością i estetyką pisma uczniów.

Zwiększenie ogólnej liczby godzin w oddziale IV nie może pociągać za sobą w żadnym razie powiększenia ilości ani też podniesienia stopnia trudności materjału gramatycznego, należy natomiast wzmocnić pracę nad ćwiczeniami ortograficznemi.

2. Nauka o Polsce współczesnej w oddziale VII.

Jeżeli część geograficzno-gospodarcza programu szczegółowego (działy I i II) nie została ukończona, nauczyciel winien znacznie skrócić to, co ma jeszcze do opracowania, uwzględniając tylko rzeczy najistotniejsze.

Opracowanie działu III dostosować należy do zmniejszenia liczby godzin w sposób następujący:

W szkole wiejskiej omówić należy szczegółowiej tylko gminę wiejską, w szkole miejskiej — tylko miejską.

Z ustępu, dotyczącego samorządu powiatowego, skreślić należy: „Przedsiębiorstwa samorządowe, podnoszące dobrobyt i kulturę powiatu. Przykłady i wzory urządzeń najlepszych“, jako punkty osobne, i poprzestać jedynie na takich wzmiankach z tego zakresu, które okażą się niezbędnemi do skonkretyzowania i zobrazowania punktu: „Zakres spraw, należących do samorządu powiatowego“.

Dalej ulega skreśleniu punkt: „Zadanie samorządu i rola każdego obywatela“, jako wyodrębnione zagadnienie ogólne, gdyż wystarczy omó-

wienie tej sprawy przy zapoznawaniu się z każdym z poznawanych rodzajów samorządu zosobna.

Z ustępu, zaczynającego się od słów: „Jedność wewnętrzna państwa“, opuścić należy: „Urzędy. Sieć administracyjna“. Wystarczy krótka wzmianka o roli wojewodów i starostów, związana z odwołaniem się do poznanego już poprzednio podziału administracyjnego kraju.

Przy omawianiu działalności sądów nie można się wdawać w szczegóły, np. bliższe określanie roli różnych instancyj i t. p.

Rozpatrzenie organizacji szkolnictwa winno mieć cel ściśle praktyczny: poinformowanie młodzieży o możliwych drogach dalszego kształcenia się.

Skreślić należy ustęp:

„Troska państwa o wyżywienie obywateli. Działalność gospodarcza państwa“.

Sprawie opieki państwa nad obywatelami polskimi zagranicą poświęcić należy jedynie krótką wzmiankę o znaczeniu praktycznem.

Co się tyczy zrzeszeń społecznych, wystarczą wiadomości o ważniejszych zrzeszeniach, działających na najbliższym obszarze, i zużytkowanie tych przykładów do uświadomienia wagi samodzielnej twórczości społecznej. nie należy zaś dążyć do żadnej wyczerpującej i szczegółowej klasyfikacji oraz przeglądu możliwych spółek i stowarzyszeń. Wobec tego obecna redakcja odpowiedniego ustępu programu przestaje obowiązywać.

Wreszcie opuścić należy w omawianem półroczu szkolnem sześć ustępów końcowych programu (od słów „Bogactwo mowy polskiej“).

3. Nauka o przyrodzie.

Oddział IV. Należy pominąć punkty 18, 26 i 28 programu szczegółowego.

Wskazane poniżej punkty programu ulegają skróceniu i otrzymują brzmienie następujące:

20. Rośliny wiosenne: złoć, pierwiosnek, zawilec, sasanka, jaskier, rzeżucha; podobieństwo i różnice ich kwiatów.

21. Ssaki i ptaki wodne: wydra, zimorodek, czajka, dzika kaczka (ryby się opuszcza, gdyż są one opracowywane w kursie III oddziału, w pp. 38 i 39).

25. Ślimak winniczek, hodowle i obserwacje mięczaków wodnych.

30. Kilka pospolitych roślin polnych i łąkowych, np. tasznik, jaskółcze ziele, powój, pięciornik, dzwonki.

31. Zaznajomienie się z pospolitemi owadami, np. pszczołą, mrówką, muchą, grabarzem, pasikonikiem, jakimś motylem, np. bielinkiem — bez kolejnego układania w rzędy.

33. Uzupełnienie i odnawianie zbiorów szkolnych.

Zaniechać należy porządkowania zbiorów według grup systematycznych, jak należało czynić dotychczas zgodnie z pp. 20, 31 i 33 w ich dawnej redakcji.

Oddział VI. Należy pominąć działy IV i V programu ogólnego (magnetyzm i elektryczność).

4. Roboty ręczne.

Wobec zmniejszenia się do połowy liczby godzin w oddziale V zmniejszy się z konieczności liczba wykonanych robót i obniży się stopień ich trudności, osiągany z końcem roku szkolnego.

B. Gimnazjum niższe.

1. Język nowożytny obcy.

Klasa I. Należy przerobić mniej więcej połowę materjału, przeznaczonego dotychczas według programu względnie podręcznika na klasę II. W szczególności w zakresie materjału gramatycznego należy kierować się tem, aby ograniczyć naukę form czasownikowych do czasu teraźniejszego (trybu oznajmiającego i bezokolicznika).

Klasa III. Pominąć wypadnie z podręcznika ustępy mniej ważne według uznania nauczyciela.

2. Historja.

W klasie I należy przejść z odpowiedniemi pominięciami i skrótami w porównaniu z dotychczasowym sposobem wypełniania wskazanych ram programowych szereg obrazów dziejowych do Zygmunta III (wyłącznie). Aby to uskutecznić przy zastosowaniu podanego przykładu rozwinięcia programu, należy usunąć z dotychczasowego kursu klasy pierwszej punkty: 26, 28, 29, 31, 33, z kursu klasy drugiej punkty: 3, 4, 7, 8, 11, 13, 16, połączyć w jedną lekcję w kursie klasy I punkty 34 i 35.

Kurs klasy II należy zakończyć kongresem wiedeńskim. Aby umożliwić to przyśpieszenie, należy przy zastosowaniu podanego przykładu rozwinięcia usunąć z kursu klasy II punkty: 25, 28, 30, 32, 33, 35, 37, 39, 44, z kursu klasy III punkty: 1, 4, 5, 10, 12; nadto połączyć w kursie klasy II pp.: 40 z 41, 45 z 46, w kursie klasy III: 8 z 9.

W klasie III należy skończyć kurs mimo obniżenia się liczby godzin w drugiem półroczu do jednej tygodniowo; w tym celu przy zastosowaniu podanego przykładu rozwinięcia należy usunąć punkty: 27, 28, 29, 30, 31, 34, 35, 38, 39, 40, 41, 47, połączyć 36 z 37-ym.

3. Geografja.

W klasie I należy opuścić dział 3 programu: „Ogólny przegląd mapy politycznej Europy w celu zorjentowania uczniów w stosunku Polski do państw europejskich".

W klasie II opuścić należy z działu 5-go programu: „Człowiek — życie gospodarcze i kulturalne".

W klasie III należy omówić szczegółowiej z Europy tylko państwa, sąsiadujące z Polską, następnie Francję i Anglję, jako potęgi kolonjalne, Włochy zaś i Grecję ze względu na naukę historji w klasie IV — inne państwa mniej szczegółowo, ze zwróceniem uwagi tylko na rzeczy najcharakterystyczniejsze bądź pod względem przyrodniczym (lodowce — Szwajcarja, fjordy — Norwegja i t. p.), bądź pod względem kulturalnym.

Godziny, zaoszczędzone w ten sposób oraz zapomocą innych skrótów. dotyczących szczegółów rozwinięcia, przeznaczyć należy w klasach I i II na wycieczki, w klasie III — na ćwiczenia kartograficzne.

4. Nauka o przyrodzie.

Metoda nauczania nie ulega zmianie, a więc w szczególności, mimo usunięcia osobnych godzin, przeznaczonych dotychczas na wycieczki, należy uczyć nauki o przyrodzie żywej w dalszym ciągu nietylko w klasie i pracowni, lecz w miarę możności, w ogrodach szkolnych, ogrodach centralnych, a także na wycieczkach.

Przy stosowaniu w klasach II i III t. zw. programu B kurs nauki o przyrodzie żywej w kl. II skrócić należy bez zmiany zasadniczej treści i wytycznych punktów zapomocą odpowiedniego zmniejszenia liczby przykładów, obserwacyj i ćwiczeń w sposób, dostosowany do warunków, w których się praca odbywa (położenie szkoły, stan zbiorów szkolnych i t. d.).

W klasie III wskazane 5 godzin przeznaczyć należy — przy programie B — tylko na fizykę i chemję, przytem nauczyciel, nie odstępując od obowiązującego „rozkładu materjału“, opuści w rozwinięciu tego materjału niektóre szczegóły mniej ważne z dotychczas uwzględnianych.

Tam, gdzie się stosuje w klasach II i III program A, zmniejszenie liczby godzin będzie dotyczyło w tych obu klasach fizyki i chemji w ciągu 2 miesięcy (luty — marzec), nauki o przyrodzie żywej — w ciągu pozostałej części półrocza. W tych warunkach redukcje, odmienne nieco w szczegółach, winny być jednak dokonane w myśl tych samych wskazówek ogólnych co przy programie B.

5. Rachunki z geometrją.

Klasa I. Zmniejszenie liczby godzin odbije się tylko na szczegółach rozwinięcia i liczbie ćwiczeń.

6. Pismo.

Klasa I. Wobec przerwania osobnej nauki pisma wszyscy nauczyciele, a zwłaszcza nauczyciel języka polskiego, zwrócić winni tem baczniejszą uwagę na czytelność i estetykę pisma i prowadzić tem bardziej systematyczną kontrolę zeszytów ucznia również z tego punktu widzenia.

7. Rysunek.

Klasa I. Program nie ulega zasadniczej zmianie,, ze względu jednak na zmniejszenie w ciągu tego półrocza liczby godzin nauczyciel winien pominąć ćwiczenia trudniejsze.

8. Śpiew.

Klasa II. Należy przenieść do klasy III początek systematycznej nauki o gamach.

II. Gimnazjum wyższe.

A. Wydział matematyczno-przyrodniczy.

1. Język polski.

Klasa V. Należy pominąć informację o piśmiennictwie w Polsce od jego początków do wystąpienia Reja, poza tem zaś zmniejszyć ilość lektury uzupełniającej.

2. Historja.

Klasy VI i VII. Nie należy usuwać ani przesuwać do klasy następnej żadnego z działów obowiązującego programu, ale przejść mniej szczegółowo niż przy dawniejszym wymiarze czasu, działy następujące:

Z kursu kl. VI: „Polska w czasie przewagi Francji na zachodzie a Turków na wschodzie. Równowaga Europy w oparciu o militaryzm absolutnych monarchij a anarchja możnowładcza w Polsce".

Z kursu klasy VII: „Walki narodów o samodzielność i jedność narodową". „Okres zbrojnego pokoju". „Wielka wojna powszechna".

3. Przyrodoznawstwo.

Klasa IV. Przy przeglądzie porównawczym roślin zielonych można opracować monograficznie tylko dwie rośliny niższe, np.: mech i sosnę lub paproć i sosnę, inne zaś rozpatrywać tylko dla porównania między sobą.

Na ćwiczenia przeznaczyć należy przeciętnie połowę czasu, t. j. 1 godzinę tygodniowo.

4. Fizyka z kosmografją.

Klasa VII. Z nauki o polaryzacji należy pozostawić jedynie wiadomości wstępne, najelementarniejsze, poza tem opuścić należy „Wiadomości zasadnicze o metodach optycznych wyznaczania temperatury", zagadnienie rozkładu energji w widmie sprowadzić do krótkiej wzmianki.

Klasa VIII. Należy pominąć niektóre zagadnienia, n. p. następujące:

„Watmetry".

„Ogniwa i baterje termoelektryczne; zastosowania".

O prądzie trójfazowym zostawić należy tylko wzmiankę; opis dynamomaszyny o prądzie trójfazowym opuścić.

„Cechowanie ampermetru przy pomocy woltametru; kulomb i amper (raz jeszcze)" należy zmienić na „Określenie ampera na podstawie elektrolizy".

Dalej można pominąć:

„Wiadomości wstępne o sposobach wyznaczania ładunku elektronu".

„Wiadomości ogólne o elektryczności atmosferycznej".

Co się tyczy ciał promieniotwórczych, uwzględnić należy jedynie wiadomości najbardziej zasadnicze.

W każdej z tych obu klas (VII i VIII) na ćwiczenia ma przypadać 2 godziny tygodniowo.

5. Chemja.

Klasa V. Należy opuścić: fosforjak, chlorki fosforu, cyjan; pominąć monograficzne omówienie arsenu, boru, baru i manganu; ze sposobów fabrykacji sody uwzględnić tylko jeden (Solvay'a), jako przykład wielkiego przemysłu chemicznego.

Na ćwiczenia przeznacza się 2 godziny tygodniowo.

6. Matematyka.

Klasa VIII. Jakkolwiek zmniejszenie liczby godzin jest stosunkowo nieznaczne, a dział 4 programu daje nauczycielowi dużo swobody, w razie większych trudności można pominąć: „zastosowanie indukcji do ustalenia twierdzenia o tożsamości wielomianów; dzielenie wielomianu przez wielomian (jednoznaczność dzielenia); podzielność wielomianu zmiennej x przez $x \pm a$".

B. Wydział humanistyczny.

1. Język polski.

Klasa VII. W dziale lektury podstawowej należy pominąć „Kordjana", zmniejszyć wybór z „Beniowskiego", przytem w żadnym razie nie wykraczać poza pieśni I—V, poza tem należy jeszcze zmniejszyć stosownie do potrzeby ilość lektury uzupełniającej.

Klasa VIII. Należy wydatnie ograniczyć lekturę uzupełniającą.

2. Język łaciński.

Klasa VIII. Należy zmniejszyć ilość opracowywanych tekstów.

3. Historja.

Klasa VI. Rozwijanie obowiązującego programu, którego charakter ramowy nie pozwala na żadne skreślenia, należy dostosować do zmniejszonej liczby godzin zapomocą pominięcia mniej ważnych szczegółów, dotychczas uwzględnianych.

4. Przyrodoznawstwo.

Klasa IV. Należy zmniejszyć liczbę przykładów, ale nie wprowadzać powierzchowności w ich opracowaniu. Punkt C przykładu rozwinięcia programu winien zająć nie więcej niż 15 godzin.

Na ćwiczenia przeznaczyć należy przeciętnie 1 godzinę tygodniowo.

5. Matematyka.

Klasa VII. Nie należy przechodzić działów: „Zastosowanie funkcyj trygonometrycznych do rozwiązywania trójkątów dowolnych (cztery wypadki zasadnicze). Pojęcie o zastosowaniach do miernictwa".

6. Rysunek. Śpiew i muzyka.

Nadobowiązkowa nauka rysunku oraz śpiewu i muzyki w klasach VII i VIII winna się odbywać nadal według dotychczasowego programu.

C. Wydział klasyczny (nowego typu).

1. Język polski.

Klasa VII. Należy przenieść z lektury podstawowej do lektury uzupełniającej domowej „Śluby panieńskie" A. Fredry i wybraną tragedję Szekspira, przy odpowiedniem zmniejszeniu liczby innych utworów, przeznaczonych przez nauczyciela do czytania w charakterze lektury uzupełniającej.

2. Filologja klasyczna.

Język łaciński. Klasa VIII. Należy zmniejszyć ilość opracowywanych tekstów, zwłaszcza z zakresu lektury uzupełniającej.

Kultura klasyczna. W klasie VII część pracy dotychczasowej przenieść należy na lekcje obu języków klasycznych, w klasie VIII — na lekcje języka greckiego, zmniejszając równocześnie ilość opracowywanych tekstów. Poza tem należy dokonać wyboru rzeczy najistotniejszych, szczegóły mniej ważne bądź uwzględniać w referatach uczniów, bądź uważać w wiekszym stopniu niż dotychczas na uzupełnienia i ilustracje, których utrwalenie pamięciowe nie jest wymagane, badź wreszcie pomijać, gdy brak na nie czasu.

3. Geografja.

Klasa IV. Należy opuścić część końcową programu, a mianowicie: „Granice państwa polskiego; ustrój polityczny Rzeczypospolitej. Podział państwa administracyjny (przegląd i opis województw), szkolny, kościelny, wojskowy. Polacy poza granicami państwa".

Klasa V. Nauczyciel winien pominąć w tem półroczu mniej więcej czwartą część kursu całorocznego, odkładając jej opracowanie na przyszłość. Przy stosowaniu podanego przykładu rozwinięcia część pominięta może się rozpoczynać od Szwajcarji (włącznie).

4. Fizyka z chemją.

Klasa VII. Naukę o cieple należy przechodzić według programu skróconego, a mianowicie:

Temperatura — rozszerzalność ciał stałych i ciekłych. Termometry. Rozszerzalność gazów. Wzmianka o termometrze gazowym. Pomiar ciepła metodą mieszania wody. Zmiana stanu skupienia i zależność temperatury topnienia i wrzenia od natury cieczy i ciśnienia zewnętrznego. Para nasycona. Różnica między gazem a parą. Wilgotność. Ciepło jako energja. Maszyna parowa tłokowa, najważniejsze stadja jej rozwoju [1]).

---

[1]) Jak w programie gimnazjum klasycznego dawnego typu z r. 1923, z drobnemi różnicami.

Na wiadomości z dziedziny chemji można w danych warunkach poświęcić nie więcej niż 15 godzin szkolnych.

Klasa VIII. Ścisłe stosowanie się do redakcji dotychczasowego programu nie jest obowiązujące w omawianem półroczu. Przy opracowaniu zagadnień z dziedziny magnetyzmu i elektryczności należy mianowicie pominąć szczegóły, posiadające znaczenie wyłącznie teoretyczne, konieczne jest jednak zapoznanie się młodzieży z zasadniczemi prawami i najważniejszemi zastosowaniami.

Przeznaczać należy w tych obu klasach, podobnie jak poprzednio przy 4 godzinach, przeciętnie połowę ogólnej liczby godzin na ćwiczenia laboratoryjne.

5. Matematyka.

Klasa VI. Należy opuścić cały punkt 4 programu algebry, t. j. rozszerzenie pojęcia wykładnika i logarytmy.

Klasa VII. Należy opuścić w omawianem półroczu ze względu na stratę jednej godziny w tym czasie, a uzyskanie natomiast 1 godziny przez cały rok szkolny 1929/1930 w klasie VIII, część następującą kursu trygonometrji:

„Funkcje sumy i różnicy dwóch katów. Rozwiązywanie trójkątów dowolnych (cztery przypadki zasadnicze). Miara teoretyczna kątów". Odpowiednie zastosowania do zadań geometrycznych i fizycznych.

Okólnik Kuratorjum O. S. Lw. z dnia 1 lutego 1929. Nr. I — 3973/29 do rad szkolnych powiatowych (miejskiej we Lwowie).

W Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 1/1929 ogłoszone zostało zarządzenie Ministra W. R. i O. P. z dnia 2 stycznia 1929 Nr. II—235/29, ustalające nowy plan godzin dla 7-klasowych publicznych szkół powszechnych i gimnazjów państwowych.

Polecając Radom Szkolnym bezwzględne wprowadzenie tego planu w życie z dniem 1 lutego b. r., zwracam uwagę, że odnosi się on jedynie do pełnych szkół 7-klasowych z polskim językiem nauczania.

Co do publicznych szkół powszechnych niższych stopni organizacyjnych oraz szkół z niepolskim językiem nauczania i dwujęzycznych (utrakwistycznych) — zapowiedziało Ministerstwo wydanie osobnych zarządzeń, co do nich więc pod względem planów godzin pozostawia się narazie nadal dotychczasowy stan rzeczy.

Nadto aż do dalszego zarządzenia wstrzymuje się wprowadzenie nowego planu do tych 7-klasowych szkół z polskim językiem nauczania, w których po myśli rozporządzenia Ministerstwa WR. i OP. z dnia 19 kwietnia 1927 Nr. I — 6623/37 (Dz. Urz. Min. WR. i OP. Nr. 8/27, poz. 109), umieszczonego w Dz. Urz. Kuratorjum O. S. Lw. Nr. 6/27, udziela się obowiązkowej nauki języka ruskiego.

W szkołach takich nauka odbywać się winna nadal podług planów dotychczasowych.

Tylko dla Rady Szkolnej Miejskiej we Lwowie:

Podobnie wstrzymuje się wprowadzenie nowego planu do tych szkół z językiem nauczania polskim, w których z dniem 1 lutego b. r. wprowadzona być ma w myśl programu nauki religji mojżeszowej, zatwierdzonego rozporządzeniem Ministerstwa WR. i OP. z dnia 29 kwietnia 1928 Nr. I—6382/28, oraz w myśl okólnika Ministerstwa WR. i OP. z dnia 1 października 1928 Nr. I — 14310/28, obowiązkowa nauka hebrajszczyzny.

Naukę tę należy z powyższym terminem rozpocząć według zarządzonego rozkładu.

W końcu Kuratorjum zauważa, że z powodu różnicy w ilości godzin między dotąd obowiązującym planem nauki w szkołach siedmioklasowych, a planem przejściowym wprowadzonym na drugie półrocze 1928/29, może nauczycielstwo napotkać na większe trudności przy nauce o Polsce współczesnej w klasie VII (2 godziny tygodniowo zamiast 4), przy nauce przyrody w klasie IV i VI (2 godziny zamiast 3 godziny), oraz przy nauce języka polskiego w klasie I (7 godzin zamiast 8 godzin).

Obecnie w czasie, gdy praca szkolna jest w pełni życia, trudno jednem zarządzeniem dla wszystkich szkół ujednostajnić dalszy program na II półrocze b. r.

Kuratorjum poleca zatem Panom Inspektorom, znającym warunki pracy w poszczególnych szkołach, omówić sprawę programu nauki tych przedmiotów, na które plan przejściowy wyznacza mniejszą ilość godzin z kierownikami szkół względnie z zainteresowanemi siłami nauczycielskiemi, drogą konferencyj, względnie w inny sposób, który Panowie uznają za właściwy. Przytem należy kierować się zawsze zasadą, że przy nauczaniu w szkołach powszechnych chodzi o rozwój umysłowy dziecka, przygotowanie do samodzielnego myślenia i działania, rozbudzenie zamiłowania do dalszej nauki, zainteresowanie młodzieży kwestjami społecznemi i sprawami Państwa. Wszelkie zatem nieistotne szczegóły winno się usunąć na plan dalszy, a rzecz samą ze względu na mniejszy wymiar godzin ująć więcej ogólnie. Przy języku polskim wypadnie zwrócić uwagę na część gramatyczną i pisownię, a przy rachunkach na należyte orjentowanie się samodzielne w zagadnieniach praktycznych z zakresu głównych działań matematycznych i samodzielne ich rozwiązywanie.

Nauka robót ręcznych w klasie V (2 godziny zamiast 4) nie przedstawi większych trudności.

Niektóre znowu przedmioty zyskały w nowym planie większą ilość godzin. Język polski w klasie IV — 1 godzinę, przeznaczoną wyłącznie na naukę pisma (kaligrafję); oraz język obcy w klasie V i VII — po 1 godzinie; będzie zatem można postawić go na odpowiednim poziomie. Podwyższono też liczbę godzin ćwiczeń cielesnych. Otoczą zatem Panowie Inspektorowie tę naukę wielką troską i nie pozwolą, by kosztem ćwiczeń cielesnych podnoszono poziom nauki innych przedmiotów.

Kurator Okręgu Szkolnego: *Ign. Pytlakowski* wr.

Okólnik Kuratorjum O. S. Lw. z dnia 8 lutego 1929 r. Nr. I—5399/29 do rad szkolnych powiatowych (miejskiej we Lwowie).

W związku z okólnikiem Kuratorjum O. S. Lw. z dnia 1 lutego 1929 Nr. I—3973/29 zwracam uwagę Rad Szkolnych na okólnik Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 23 stycznia 1929 Nr. II—2255/29 ogłoszony w Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 2 z r. 1929, str. 52.

Okólnik ten zawiera „Instrukcję, dotycząca zmian w materjale nauczania w siedmioklasowych publicznych szkołach powszechnych i gimnazjach państwowych w drugiem półroczu roku szkolnego 1928/29".

Przypominając jeszcze raz, że tak nowy plan godzin, jako też wspomniana wyżej instrukcja odnosi się jedynie do pełnych szkół siedmioklasowych z polskim językiem nauczania, polecam ściste stosowanie się do postanowień instrukcji.

Rady pedagogiczne wspomnianych szkół winny czem prędzej sporządzić nowe rozkłady materjału naukowego, uwzględniające zmiany wskazane instrukcją. P. P. Inspektorowie zaś szkolni bedą baczyć pilnie, ażeby tak zmniejszenie liczby godzin, jako też ograniczenie materjału nauczania z jednej strony przyniosło młodzieży szkolnej istotnie ulgę, z drugiej zaś strony pogłębienie przerabianego materjału.

Wobec wyraźnych i stanowczych określeń instrukcji mogą naturalnie odpaść konferencje nakazane w pierwszej części ustępu dziewiątego okólnika Kuratorjum O. S. L. z dnia 1 lutego 1929 Nr. I—3973/29.

Przy sposobności zwrócą Rady Szkolne Powiatowe uwagę nauczycielstwa na potrzebę zapoznania się z programami nauczania dla klas I—III gimnazjów państwowych, w pierwszym rzędzie z programem nauki języka polskiego.

Ze względu na trudności, na jakie napotykała dotychczas młodzież po ukończeniu siedmioklasowej szkoły powszechnej przy przejściu do klasy czwartej gimnazjum państwowego, wydaje się rzeczą konieczną, ażeby wymagania programów gimnazjum niższego przy sporządzaniu nowego rozkładu materjału nauczania dla pełnych siedmioklasowych szkół powszechnych były obok programów ministerjalnych, przeznaczonych dla tych szkół, również brane pod uwagę.

Kuratorjum śledzić będzie w przyszłości z uwagą wyniki egzaminów wstępnych do 4-tej klasy gimnazjów państwowych, przeprowadzanych z młodzieżą, kończącą siódmą klasę szkoły powszechnej, a obok innych danych również i na podstawie tych wyników oceniać będzie skuteczność pracy w szkole, po skończeniu której młodzież do egzaminu przystępowała.

Kurator Okręgu Szkolnego: *Ign. Pytlakowski* wr.

Okólnik Kuratorjum O. S. Lw. z dnia 31 stycznia 1929. L. I. K. N. Nr. — 448/29 do dyrekcyj wszystkich państwowych i prywatnych seminarjów nauczycielskich.

W Dz. Urz. Min. WR. i OP. Nr. 1/29 ogłoszone zostało rozporządzenie Ministra W. R. i O. P. z dnia 2 stycznia 1929 Nr. II—235/29 w sprawie zmian w planach godzin dla siedmioklasowych szkół powszechnych z polskim językiem nauczania. Ponieważ szkoły ćwiczeń w tutejszym okręgu mają stopień organizacyjny siedmioklasowych szkół powszechnych bez względu

na ilość posiadanych klas, przeto polecam wprowadzić nowy plan od półrocza bieżącego roku szkolnego według wyżej wymienionego zarządzenia we wszystkich szkołach ćwiczeń z polskim językiem nauczania bez obowiązkowej nauki języka ruskiego.

W szkołach ćwiczeń z ruskim językiem nauczania, jako też w szkołach z polskim językiem nauczania, ale z obowiązkową nauką języka ruskiego t. j. takich, w których nauka odbywa się według rozporządzenia Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 19 kwietnia 1927 (Dziennik Urzędowy Ministerstwa WR. i OP. Nr. 8 ex 1927, poz. 109),*) należy prowadzić naukę według dotychczasowego programu aż do dalszego zarządzenia.

Ponieważ szkoły ćwiczeń są silnie związane z kursami, przeto tam gdzie miałyby powstać trudności organizacyjne i techniczne, nie należy tymczasem wprowadzać § 4, ostatniego rozporządzenia Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, ale czas trwania lekcyj w szkole ćwiczeń jak dotychczas stosować do lekcyj na kursach seminarjum.

Kurator Okręgu Szkolnego: *Ign. Pytlakowski* wr.

Dziesięciolecie dokształcania nauczycieli gimnazjów i seminarjów nauczycieli na terenie okręgu szkolnego lwowskiego.

Zagadnienie dokształcania nauczycieli gimnazjów i seminarjów jest zawsze aktualne: a więc nietylko wtenczas, gdy normalne przygotowanie kandydatów do zawodu nauczycielskiego natrafia na pewne trudności z różnych powodów, ale też w czasie normalnym, gdy szkoła ma możność zyskania nauczycieli z odpowiedniemi kwalifikacjami zarówno naukowemi jak pedagogiczno-dydaktycznemi.

Ostatnie dziesięciolecie, t. j. lata 1918 — 1928 roku, przedstawia właśnie jakgdyby dwa okresy, z których pierwszy cechował się bardzo dużem zapotrzebowaniem odpowiednich sił nauczycielskich dla szkół średnich, drugi okazywał natomiast już pewne nasycenie. Pierwszy z nich był znacznie dłuższy, bo sięga po lata 1926/27. Powody owego głodu sił nauczycielskich są zwyczajnie dość znane: nagły rozwój szkolnictwa średniego na ziemiach polskich, zwłaszcza w ziemiach, które pod zaborami nie miały dostatecznej swobody lub żadnej możności tworzenia szkół polskich, stosunkowo bardzo mała ilość nauczycieli kwalifikowanych, aby nasycić popyt, duże przerzedzenie sił nauczycielskich na tych terenach państwa, które pod zaborem miały już wystarczające polskie szkolnictwo średnie, wskutek służby wojennej z jednej strony, a braku nowego napływu sił z uniwersytetu jako naturalne następstwo wojny z drugiej strony, czas inflacji, który ludziom obrotnym otwierał liczne pola znacznie korzystniejszych zarobków, niż mogli spodziewać się w szkolnictwie, organizowanie wreszcie całego ogromnego aparatu państwowej administracji szkolnictwa, które musiało zaabsorbować najtęższe siły pedagogiczne.

---

*) Dz. Urz. Kur. O. S. Lw. z 1927 r., str. 225.

W tych warunkach silniejsza rozbudowa szkolnictwa średniego niż zezwalała na to ilość wyszkolonych sił nauczycielskich z natury rzeczy musiała poprzestać na nauczycielach mniej kwalifikowanych, którym następnie należało dopomóc do uzupełnienia braku w ich wykształceniu zawodowem. Gdy się do tego doda, że nawet nauczyciele o pełnych kwalifikacjach wskutek przewalającej się wojny na całym terenie państwa polskiego przez kilka lat jeszcze bezpośrednio po wojnie nie mogli mieć należytego kontaktu z nauką, zrozumie się całą doniosłość, jaką kursy dokształcające miały spełniać zwłaszcza w latach, w których normalna praca w szkole musiała wrócić w swe naturalne łożysko. Trudny kontakt z zagranicą w owych początkowych latach, — nawet pośredni przez korzystanie z dzieł i czasopism naukowych, bardzo ciężkie położenie materjalne zarówno nauczycieli jak uczniów, ciężkie warunki pracy w szkole, która zwłaszcza na terenie Małopolski wschodniej była pozbawiona niemal najprymitywniejszego urządzenia i pomocy naukowych, zniszczenie zbiorów i pracowni i wielu bardzo nawet cennych bibljotek, wszystko to nie tylko wstrzymało tak żywą u nas przed wojną pracę pedagogiczną i naukową, ale uniemożliwiło ją wprost na szereg lat. Istotnie trzeba było dużej energji, dobrej woli i wysiłku, aby mimo tych trudności zacząć odbudowywać niemal od podstaw dorobek naukowy i pedagogiczny i potrzebne dla niego warstaty pracy naukowej.

A odbudowę tę utrudniała jeszcze jedna rzecz nieprzewidziana. Już na pewien czas przed wojną, a następnie w okresie wojennym i powojennym w krajach, które mniej lub wcale od niej nie ucierpiały, zaczęły powstawać nowe prądy pedagogiczne, które szturmem zdobyły sobie prawo obywatelstwa w szkolnictwie. Powstająca szkoła polska nie mogła przystąpić na terenie tut. okręgu do swej rekonstrukcji na dawnych już przebrzmiałych zasadach, lecz musiała dostosować się do nowych wymagań życia. Nie mogła ona ślepo wybrać ten czy ów z nowoczesnych kierunków pedagogicznych i żywcem przenieść go na teren własny. Kierunki te wymagały dostosowania do potrzeb tradycyj i nowego życia państwowego polskiego. Dlatego też przy wskrzeszaniu nieomal szkoły na tutejszym terenie należało odrazu rozpocząć pracę w kierunku odmiennym niż przedwojenny. Praca ta nie mogłaby być skuteczną, gdyby całe nauczycielstwo nie zostało należycie nietylko poinformowane o swych nowych zadaniach, ale też nastawione na konkretne przeprowadzenie ich w szkole. Nie wystarczyły tu jedynie teoretyczne publikacje, które miały za zadanie uświadomić cele nowej pracy w szkole i jej charakter, a które wyraziły się zwłaszcza w nowych programach naukowych i wskazówkach metodycznych do nich dołączonych. Trzeba było ogółowi nauczycielstwa wszczepić w umysły i serca te nowe ideje, które głosiły programy, trzeba było natchnąć go nowym duchem. A stać się to mogło jedynie przez zbiorową pracę nauczycieli danego fachu, którzy przy współdziałaniu zwłaszcza profesorów wyższych uczelni, wybitnych praktyków na terenie szkoły średniej, oraz pracowników na terenie teorji pedagogiki mogli w sposób teoretyczny i praktyczny zaznajomić się z temi nowemi kierunkami i zadaniami swej przyszłej pracy.

Te wszystkie okoliczności stworzyły silną tendencję urządzania kursów dokształcających dla nauczycieli szkół średnich.

Lecz nietylko nadzwyczajne położenie szkolnictwa wysuwa postulat dokształcania nauczycieli jako istotny warunek należytego rozwoju szkół

Nawet w czasach i warunkach zupełnie normalnych dla szkolnictwa kursy są jednym z najważniejszych czynników, które mogą udoskonalić pracę w szkole. Pewna niechęć i pewne krytyczne stanowisko, które tu i ówdzie można w stosunku do nich zauważyć, pochodzi zapewne stąd, że kursy dokształcające w szkolnictwie polskiem powstały właśnie dzięki owemu anormalnemu położeniu szkoły i dlatego były uważane za rodzaj dorywczego remedjum. Ponieważ choroba była niemiła, więc też lekarstwo, które starało się ją uleczyć, stało się niemiłe. Lecz takie zapatrywanie na kursy jest jednostronne, gdyż ogranicza ich rolę jedynie do owego remedjum odpowiedniego co najwyżej chwilowo w czasach niezwykłych.

Aby ocenić znaczenie kursów dokształcających dla nauczycieli w normalnych stosunkach dla szkolnictwa, trzeba zważyć, że „wychowanie" jest zawsze obustronne; nietylko nauczyciel wpływa na ucznia, ale też odwrotnie uczeń, a zwłaszcza klasa na nauczyciela. Nauczyciel musi się dostosowywać nietylko do poziomu umysłowego i naukowego klasy, ale do sposobu jej myślenia i do jej charakteru, jeżeli pragnie istotnie klasę prowadzić. Wprawdzie owo „prowadzenie" polega na tem, że z poziomu panującego w klasie nauczyciel wydobywa ją na wyższy poziom i jest tu czynnikiem kierującym, lecz nawet wtedy, gdy wyjdzie on z tej walki zwycięsko, to jednak musi ponieść pewną ofiarę ze swego sposobu myślenia; chociażby to obniżenie umysłowości nauczyciela było bardzo nieznaczne, to gdy się zważy, że ono odbywa się powoli z lekcji na lekcję, z dnia na dzień, ostateczny rezultat po dłuższym czasie daje się już zauważyć. Najskrajniejsze wypadki takiego dostosowania się nauczyciela do klasy podają nauczyciele języków żywych, którzy powoli z czasem zaczynają mówić językiem uczniów, zatracając właściwą wymowę a nawet swe własne bogactwo leksykalne. Podobny proces jako skutek suggestywnego wpływu klasy na nauczyciela zauważyć łatwo także we wszystkich innych przedmiotach nauki. Dlatego nauczyciel, który wszedł do zawodu nawet zupełnie dobrze przygotowany, pracując w nim czas pewien musi mieć sposobność do otrząśnienia się z pod tej suggestji klasy, aby chociażby się spostrzec, jak daleko uległ jej wpływom i rozpocząć odbudowę swej własnej mentalności.

Lecz są jeszcze inne cele kursów dokształcających. Niewiele jest takich szkół, gdzie fachowcy danego przedmiotu znajdują się w większej ilości. Najczęściej w jednej miejscowości nauczycieli jednego fachu jest niewielu. Wymagają tego względy organizacyjne szkoły. Nauczyciel, pracujący naukowo i pedagogicznie, wskutek swego odosobnienia nie ma możności ani podzielić się wynikami swej pracy z innymi, ani jej skontrolować ze stanem pracy ogółu, ani zasięgnać należytej informacji o tym stanie pracy. Jedynie wspólne zebranie fachowców danego przedmiotu i bezpośrednie ich zetknięcie ze sobą umożliwia rozwiązanie tej kwestji. Osobnicza praca naukowa, a jeszcze bardziej dydaktyczna niezestawiona i nieporównywana z pracą innych staje się mniej skuteczną, gdyż często doniosłej wartości myśli i zabiegi, zamiast objąć też innych, marnieją; czasem zaś staje się ona jednostronną i przeradza w chorobliwe nawet dziwactwo. Kursy dokształcające pozwalają przez zetknięcie z umysłowością ludzi nauki i wybitnych przedstawicieli zawodu nauczycielskiego wygładzić, mogące powstać przez pracę

osobniczą nierówności, wskazać nowe cele i drogi postępowania, stworzyć komunikację od umysłu jednego do umysłu drugiego nauczyciela.

Zawód nauczycielski kryje w sobie niebezpieczeństwo wspólne zresztą z innemi zawodami: przejścia w rutynę i manierę. Pozornie tylko wydaje się, że zawód nauczycielski jest bardziej chroniony przed tem niebezpieczeństwem, niż inne zawody umysłowe. Bo przecież tutaj ma nauczyciel do czynienia z ciągle nowym i zmiennym materjałem umysłowym uczniów, który mu każe posługiwać się coraz to innemi środkami. Różnorodność i indywidualność konstrukcyj umysłowych uczniów zdawałyby się niedopuszczać do zmechanizowania pracy nauczyciela. Tymczasem mimo to każdy z nauczycieli wie, jak szybko popada się w tym zawodzie w mechanizm i rutynę, jak łatwo przez powtarzanie z roku na rok prawie tego samego materjału naukowego można wpaść w sztywność umysłową, graniczącą z odrętwieniem wprost niedostępnem nowemu tokowi myślenia. I znów to niebezpieczeństwo można przynajmniej częściowo zażegnać przez przyglądnięcie się pracy innych na terenie zarówno naukowym jak dydaktycznym.

Być może, że sytuacja szkoły, prowadzącej życie normalne, wymaga nieco odmiennego zorganizowania kursu, niż wtenczas, gdy te kursy w anormalnem położeniu szkolnictwa mają spowodować przynajmniej częściowy jego powrót na właściwe drogi. Podczas gdy te ostatnie z natury rzeczy muszą być w dosłownem znaczeniu kursami „dokształcającemi“, a więc wyrównującemi braki w przygotowaniu naukowem i dydaktycznem nauczycieli — to pierwsze powinny mieć raczej charakter zjazdów, na których wyrównują się myśli, które komunikują nowe pomysły, gdzie wszystko podlega dyskusji mającej za zadanie wydobyć z ziarna zwiezionego z różnych stron istotnie najlepsze nasienie. Na kursach przychodzą młodsi i mniej doświadczeni korzystać z autorytatywnego doświadczenia i wiedzy starszych i wybijających się, na zjazdach równi z równymi przystępują do komunikowania sobie rezultatów swej pracy.

Na terenie okręgu Kuratorjum tut. kursy dokształcające zaczęto organizować w roku 1921. Dlaczego bezpośrednio w latach 1918—1921 nie przystąpiono do tej akcji jest zrozumiałe, gdy się zważy, jakie dzieje Lwów i okręg przechodził w tym czasie.

Kursy w latach 1921—1928 były organizowane przez Kuratorjum, przez Ministerstwo i jeden jakgdyby półoficjalny, zorganizowany przez instruktora języka polskiego dr. J. Balickiego ze współdziałaniem nauczycielstwa.

Kursy organizowane przez Kuratorjum były przeznaczone bądźto dla nauczycieli bez względu na ich kwalifikacje naukowe — tu też należy kurs zorganizowany przez dr. J. Balickiego, — bądź też miały za zadanie zaznajomić studentów uniwersytetu z pracą szkolną i jej zagadnieniami. To ostatnie zadanie było w owym czasie bardzo aktualne, gdyż uniwersytet nie posiadał katedry pedagogiki, ani też specjalistów dla metodyki poszczególnych przedmiotów i wskutek tego dawał przyszłym nauczycielom jedynie wykształcenie naukowe, lecz nie dawał im sposobności pozyskania wykształcenia zawodowego. Stąd samorzutna inicjatywa Związku słuchaczów filozofji U. J. K. w tym kierunku spotkała się z życzliwością zarówno profesorów uczelni akademickich, jak też władz szkolnych.

Kursy te odbywały się wciągu roku szkolnego i w przeważnej ilości składały się z części teoretycznej — naukowej i dydaktycznej — oraz z części praktycznej polegającej na udziale w lekcjach przykładowych. Jeden tylko kurs dla humanistów w r. 1923 miał tylko część praktyczną; ponieważ jednak był on przeznaczony dla nauczycieli lwowskich, konieczność części teoretycznej była tu mniejsza, gdyż nauczyciele ci mieli możność zetknięcia się z nauką, przebywając w mieście uniwersyteckiem. Specjalną imprezą było urządzanie prelekcyj wygłaszanych w r. 1922/23 na prowincji przez profesorów uczelni akademickich.

Ministerstwo bezpośrednio organizowało kursy dokształcające wakacyjne przedewszystkiem dla nauczycieli mających przystąpić do egzaminów uproszczonych; z nauki jednak na tych kursach w dużej ilości korzystali też inni nauczyciele. Ponieważ były to kursy wakacyjne, więc musiały się one ograniczać jedynie do części teoretycznej; z natury rzeczy lekcyj przykładowych nie można było odbywać.

Jeżeli rozpatrzymy kursy co do przedmiotów, którym one były poświęcone to na pierwszy plan występują przedmioty realistyczne: przyrodoznawstwo, matematyka, fizyka i chemja; objaw ten da się wyjaśnić zarówno wielkiem zapotrzebowaniem nauczycieli tych przedmiotów, spowodowanem przeznaczeniem dużej ilości godzin nauki na nie w nowych programach — jak też tym faktem, że nowe programy dążyły do zasadniczej zmiany w metodzie nauczania tych przedmiotów. Również pokaźne miejsce zajmują kursy polonistyczne, najmniej były uwzgledniane dla języków nowożytnych, filologji klasycznej i historji. Wszędzie daje się też zauważyć położenie nacisku na stronę dydaktyczną i na zagadnienia pedagogiczne.

Koszty kursów początkowo były pokrywane przez skarb Państwa: w trudnych czasach inflacji uczestnicy kursów otrzymywali nawet jeszcze zasiłki; lecz ta pomoc finansowa stopniowo maleje, a nawet z czasem całkiem znika.

Podnieść jeszcze należy skutek, jaki kursy osiągnęły; nie daje się on wyrazić w ilościowych określeniach, nie może być także bezpośrednio widoczny w pracy szkolnej. Jest to jednak pewne, że znaczne podniesienie się szkolnictwa średniego i seminarjów nauczycielskich zarówno co do poziomu nauki, jak co do metody nauczania i zaopatrzenia w pomoce naukowe i urządzenia szkolne było między innemi także wynikiem kursów. W każdym razie niezwykła ochota i żywe zainteresowanie kursami ogółu nauczycielstwa, rzeczowe i poważne co do swej wartości dyskusje na lekcjach przykładowych, dalsza praca naukowa, która w kilku wypadkach objawiła się poważnemi rozprawami naukowemi — wskazują na celowość urządzania kursów.

W r. 1921 urządzono pierwszy kurs dokształcający dla nauczycieli f i z y k i i p r z y r o d o z n a s t w a, wspólnie z Komisją Egzaminacyjną dla kandydatów zawodu nauczycielskiego. Odbył się on we Lwowie w dn. 25 kwietnia do 1 maja. Obejmował on: wykłady, lekcje praktyczne i wycieczki.

Program wykładów był następujący:

1. Budzianowski Władysław, prof. gimn.: Chemja i mineralogja wedle nowych planów. 1 godz.

2. Dr. Jaxa-Bykowski Ludwik, prof. gimn.: Z metodyki biologji. 3 godziny.

3. Dr. Czekanowski Jan, prof. uniwers.: Z antropologji polskiej. 3 godz.

4. Dr. Fuliński Benedykt, prof. politechn.: O potrzebie i metodach badań fizjograficznych Polski. 3 godz.

5. Dr. Godlewski Tadeusz, prof. politechn.: Najnowsze badania nad ciałami promieniotwórczemi i promieniami Röntgena. 3 godz.

6. Dr. Hirschler Jan, prof. uniwers.: Teorja Darwina w świetle krytyki naukowej. 3 godz.

7. Dr. Huber Maksymiljan, prof. politechn.: O teorji względności. 3 godz.

8. Dr. Kling Kazimierz, prof. uniwers.: Nowe problemy przemysłu przetwórczo-węglowego. 1 godz.

9. Dr. Kling Kazimierz, prof. uniwers.: Z przemysłu gazu ziemnego. 1 godz.

10. Dr. Krzemieniewski Seweryn, prof. uniwers.: Rozmnażanie płciowe u grzybów. 2 godz.

11. Dr. Mihułowicz Jerzy, prof. gimn.: Ćwiczenia z fizyki na stopniu niższym. 4 godz.

12. Dr. Negrusz Roman, prof. uniwers.: Z teorji i techniki fizykalnych badań eksperymentalnych. 3 godz.

13. Dr. Rogala Wojciech, prof. uniwers.: Geologja ziem polskich z uwzględnieniem bogactw kopalnych. 3 godz.

14. Dr. Thullie Zdzisław, prof. gimn.: Ćwiczenia fizykalne wedle nowych planów. 3 godz.

15. Dr. Tokarski Juljan, prof. polit.: Z zagadnień mineralogji i petrografji. 3 godz.

Oprócz wykładów uczestnicy kursu przysłuchiwali się przykładowym lekcjom, które przeprowadzili następujący nauczyciele:

1. Andrószewski Jan, prof. gimn. I: ćwiczenia z fizyki na stopniu niższym (kl. III).

2. Dr. Bykowski Ludwik: zoologja na stopniu wyższym (kl. VII).

Dr. Bykowski Ludwik: zajęcia praktyczne z biologji na stopniu wyższym (kl. VII i VIII).

3. Dr. Frank Wincenty, prof. gimn. III: fizyka na stopniu wyższym (kl. VIII).

4. Golczewski Kajetan, prof. gimn. VII: ćwiczenia fizykalne na stopniu niższym (kl. III).

5. Snopek Emil, prof. gimn. VIII: ćwiczenia fizykalne na stopniu niższym (kl. I).

6. Dr. Stroński Fortunat, prof. gimn. VIII: zoologja na stopniu niższym (kl. I).

7. Wąsowicz Jerzy, prof. gimn. VIII: biologja na stopniu niższym (kl. I i III) i zoologja na stopniu wyższym (kl. VII).

8. Wojciechowski Stanisław, prof. gimn.: fizyka na stopniu niższym (kl. II).

Wycieczki były następujące:

1. do Muzeum im. Dzieduszyckich, 2. do warsztatów broni W. P., 3. do Zawadowa, Hamulca i Hołoska, 4. do Muzeum Zoologicznego Uniwersytetu J. K., 5. do Muzeum Mineralogji i Geologji Politechniki.

Kurs obejmował ogółem 16 wykładów w 39 godzinach, 12 lekcyj przykładowych, po których następowało omówienie ich i 5 wycieczek.

Otwarcie kursu odbyło się uroczyście w sali Instytutu Geologicznego Uniwersytetu J. K. Uczestników kursu, prelegentów i zaproszonych gości powitał dziekan wydziału filozoficznego prof.-dr. Weyberg, podkreślając w swem przemówieniu konieczność wspólnej i wytrwałej pracy dla budowy państwa, następnie kurator o. s. St. Sobiński otworzył kurs, a na zakończenie nastąpił wykład prof. dr. K. Twardowskiego pt.: „O wartości poznawczej nauk przyrodniczych". Wykłady odbywały się częściowo w salach Uniwersytetu, częściowo na Politechnice.

Kurs obliczano na 50 uczestników, zgłosiło się ich jednak przeszło 150, co wskazuje na wielkie zainteresowanie i potrzebę takiej imprezy. Faktycznie przyjęto tylko 70 nauczycieli szkół państwowych i 20 szkół prywatnych. Średnia frekwencja na wykładach wynosiła 55'25 osób; największą frekwencją cieszyły się wykłady metodyczne, bo średnio 73 osób czyli 87'9% uczestników; znów jest to wskazówką, jak bardzo kurs taki był potrzebny dla zaspokojenia dążności ku kształceniu się w kierunku dydaktycznym. Z wykładów naukowych korzystało średnio 47'9 osób; większą popularnością cieszyły się wykłady fizyko-chemiczne (55 osób) niż biologiczne (37'3 osób średnio); zwłaszcza zaznaczyła się ta przewaga w razie kolizji wykładów. W każdym razie wszystkie wykłady wykazywały znaczną frekwencję; mimo kolizji ich bowiem procentowa ilość uczestników na wykładach z fizyki i chemji wynosiła 66'7%, z biologji 44'3%, — a więc była ona znaczniejsza, niżby wskazywał procent fachowców wśród uczestników; z wykładów więc korzystali także niefachowcy. Widoczne jest to zwłaszcza na wykładach z fizyki, gdy one nie kolidowały z innemi, gdzie średnia frekwencja była 68'2 (83%), na biologicznych zaś 55 (67'4%). Tu też zaznacza się stopień zainteresowania poszczególnemi działami nauki, przyczem na czele idzie fizyka, po niej następuje biologja, a kończy chemja z mineralogją.

Lekcje praktyczne liczyły średnio 49 uczestników; zajęcie było bardzo wyraźne i trwałe. Uczestnicy przeważnie robili pilnie notatki, dyskusje na konferencjach fachowych wykazywały poważne wnikanie w istotę rzeczy.

Przygotowania do tego kursu rozpoczęto z końcem marca 1921; dyrekcje miały zgłosić kandydatów do dnia 12 kwietnia, wyrażając o nich swą opinję; uczestnicy bowiem mieli przyznane zasiłki po 700 marek pol. i zwrot kosztów podróży. W kursie brali udział nauczyciele z następujących gimnazjów: Biała, Brzeżany, Bochnia, Brzozów, Czortków, Droho-

bycz, Gorlice, Gródek Jag., Jasło, Jaworów, Kamionka Strum., Kołomyja Kraków, Lwów, Łańcut, Mielec, Brzesko, Nowy Sącz, Przemyśl, Rzeszów Sambor, Sokal, Stanisławów, Stryj, Śniatyn, Tarnopol, Tarnów, Wadowice Chrzanów. Honorarjum za wykład, lekcję przykładową, lub wycieczkę wynosiło po 200 Mk. Ogólne koszty kursu wynosiły 72.998 Mk.

Organizatorem kursu był prof. dr. Ludwik Jaxa-Bykowski.

Aby kurs nie minął bez echa i aby inni nauczyciele, którzy w nim nie mogli brać udziału, przynajmniej pośrednio byli poinformowani o sprawach które tam poruszano, włożono na uczestników kursu obowiązek przedłożenia wyczerpującego sprawozdania na konferencji gron nauczycielskich przyczem w miastach o kilku zakładach konferencja ta miała być wspólna dla wszystkich miejscowych gimnazjów.

Uznając ważność urządzenia tego kursu Pan Minister WR. i OP. T. Łopuszański pismem z dnia 28. czerwca 1921. Nr. 11164/D. II. wyraził P. Kuratorowi „uznanie za zorganizowanie tego kursu“ i prosił o „wyrażenie w swoim imieniu podziękowania wszystkim prelegentom“. Zarazem wyraził Pan Minister „przeświadczenie, że tylko przez rozbudzenie szczerego zainteresowania się zagadnieniami naukowemi i pedagogicznemi wśród nauczycielstwa zdoła szkoła polska pracująca obecnie w nader trudnych warunkach spełnić tak doniosłe dla przyszłości zadanie“. Oprócz podziękowań wyrażonych na tej podstawie prelegentom kursu wysłano osobne podziękowanie do Prezesa Komisji Egzaminacyjnej dr. K. Twardowskiego który wybitnie współdziałał w zorganizowaniu go, następującej treści: „Kuratorjum O. S. L. poczuwa się do miłego obowiązku złożenia serdecznego podziękowania za wydatną pomoc i współudział przy organizowaniu kursów uzupełniających dla nauczycieli fizyki i przyrodoznawstwa, jako też za wygłoszenie samego wykładu inauguracyjnego, co wszystko przyczyniło się wydatnie i owocnie do pomyślnych wyników kursu i spotkało się z żywą wdzięcznością ze strony uczestników“.

Kurs dokształcający dla nauczycieli matematyki, fizyki i geografji odbył się w dniach 9—14 stycznia r. 1922. Był on zorganizowany przedewszystkiem dla nauczycieli z prowincji, mimo to wiele osób ze Lwowa brało w nim też udział. Kurs obejmował wykłady naukowe, pedagogiczno-dydaktyczne i lekcje przykładowe wraz z ich omówieniem. Wykłady teoretyczne były połączone z konwersatorjum, na którem uczestnicy mogli poinformować się u prelegenta w sprawach naukowych związanych bezpośrednio z materjałem wykładanym, lub też w innych kwestjach naukowych, dowiedzieć się o literaturze danego przedmiotu i o najnowszych zagadnieniach naukowych.

Taka organizacja kursu miała na celu głównie obudzić i zaspokoić chociaż częściowo zainteresowanie nauczycieli pozostających zdala od środowiska uniwersyteckiego dla spraw naukowych ostatniej doby.

Lekcje przykładowe odbywały się rano, wykłady popołudniu w budynku Uniwersytetu i Politechniki.

Program wykładów naukowych był następujący:

A. Matematyka i filozofja matematyki:

1. Dr. Hugo Steinhaus, prof. uniw.: Główne twierdzenia teorji mnogości. 3 godz.
2. Dr. Hugo Steinhaus, prof. uniw.: Konwersatorjum. 1 godz.
3. Eustachy Żyliński, prof. uniw.: Podstawy algebry i arytmetyki. 3 godz.
4. Eustachy Żyliński, prof. uniw.: Konwersatorjum. 1 godz.
5. Dr. Antoni Łomnicki, prof. politechn.: Równoważność figur płaskich. 3 godz.
6. Dr. Antoni Łomnicki, prof. politechn.: Konwersatorjum. 1 godz.
7. Dr. Kazimierz Ajdukiewicz, docent uniw.: O sposobie dowodzenia w matematyce. 2 godz.
8. Dr. Kazimierz Ajdukiewicz, docent uniw.: Zasadnicze etapy w rozwoju filozofji matematyki. 1 godz.
9. Dr. Kazimierz Ajdukiewicz, docent uniw.: Konwersatorjum. 1 godz.

B. Fizyka:

10. Dr. Stanisław Loria, prof. uniw.: Nowsze zagadnienia z zakresu współczesnej fizyki teoretycznej. 3 godz.
11. Dr. Stanisław Loria, prof. uniw.: Konwersatorjum. 1 godz.
12. Dr. Roman Negrusz, prof. uniw.: Kilka pomiarów i eksperymentów z zakresu fizyki. 3 godz. (Wykład ten nie odbył się z powodu choroby prelegenta).

C. Geografja i meteorologja:

13. Dr. Eugenjusz Romer, prof. uniw.: Cel i zadania geografji. 1 godz.
14. Dr. Eugenjusz Romer, prof. uniw.: Przegląd bibljografji geograficznej. 1 godz.
15. Dr. Eugenjusz Romer, prof. uniw.: Ćwiczenia z zakresu praktyki geograficznej. 2 godz.
16. Dr. Eugenjusz Romer, prof. uniw.: Konwersatorjum na temat metod pracy geograficznej. 2 godz.
17. Dr. Henryk Arctowski, prof. uniw.: Zasady meteorologji praktycznej. 4 godz.
18. Dr. Henryk Arctowski, prof. uniw.: Ćwiczenia z zakresu meteorologji praktycznej. 4 godz.
19. Teofil Szumański: Ćwiczenia z zakresu praktyki kartograficznej. 2 godz.
20. Dr. E. Dunikowski, prof. uniw.: Płaskorzeźba ziemi w świetle nowoczesnej geologji. 3 godz.
21. Dr. E. Dunikowski, prof. uniw.: Konwersatorjum. 1 godz.

Oprócz wykładów naukowych wygłoszono następujące wykłady pedagogiczno-dydaktyczne:

1. Pająk Stanislaw, wiz. okr. szkół: Metoda nauczania matematyki według nowych programów. 1 godz.

2. Dr. Thullie Zdzisław, prof. gimn.: Metoda nauczania fizyki według nowych programów. 1 godz.

3. Dr. Krystanowski Józef, prof. gimn.: Metoda nauczania geografji według nowych programów, 1 godz.

4. Dr. Michał Kociuba, wiz. okr. szkół: O higjenie szkolnej. 1 godz.

Lekcje przykładowe, które odbywały się w godzinach porannych, miały na celu dać wzór poprawnej lekcji, któraby odpowiadała wymogom podstawowym dydaktyki i wskazaniom metodycznym nowych programów. Dlatego nauczyciele, którzy mieli je przeprowadzić, otrzymali następujące instrukcje:

Lekcja przeprowadzona na kursie dokształcającym powinna być przykładem lekcji spełniającej o ile możności wszystkie postulaty zasadnicze, które stanowią istotę nowych programów naukowych, w szczególności powinna ona:

1. być naturalną tj. przeprowadzoną w toku takim, jaki wypada z dotychczasowego przebiegu nauki w klasie i nie może być poprzednio przerobiona i przygotowana z uczniami;

2. materjał naukowy danej lekcji i jej metoda muszą być zgodne ze wskazówkami nowych programów, o ile lekcja odbywa się w klasie objętej temi programami; przedewszystkiem należy zwrócić uwagę na samodzielność w zdobywaniu wiedzy przez ucznia, zastosować metodę heurystyczną w najszerszem znaczeniu, oraz tok indukcyjny, a unikać metody wykładowej;

3. należy uwzględnić trzy stadja w lekcji: krótkie powtórzenie dawnego materjału, przerobienie nowego i rekapitulacja nowych wiadomości;

4. lekcja musi stanowić jednostkę metodyczną;

5. uczniowie powinni już w czasie lekcji opanować materjał naukowy; do domu można dać tylko krótkie ćwiczenie pisemne należycie przygotowane w szkole i powtórzenie zasadniczych wiadomości, nabytych w klasie;

6. w rekapitulacji lekcji dawnej, ewentualnie przy przerabianiu nowej muszą być ujęte elementy przygotowawcze dla lekcji następnej;

7. wszyscy uczniowie w klasie powinni brać udział w lekcji; wykluczone są więc rozmowy z jednym uczniem;

8. nauczyciel przestrzega, aby sam nie mówił zbyt wiele i aby tempo lekcji było stosowne;

9. pod względem porządku zewnętrznego nauczyciel przestrzega czystości i staranności w pisaniu i rysowaniu na tablicy i w zeszytach;

10. pod względem językowym odpowiedzi uczniów powinny być jasne, zwięzłe i gramatycznie poprawne; nauczyciel w sposobie wyrażania się sam jest wzorem dla uczniów;

11. nauczyciel zwraca uwagę na te momenty, które z lekcji można wyzyskać dla pracy ręcznej, a więc np. przez sporządzanie modeli, map plastycznych, przyrządów itp.

Po odbytej lekcji odbędzie się konferencja, omawiająca daną lekcję i konferencję tę zagai nauczyciel prowadzący lekcję, przedstawiając jej przedmiot, przebieg i momenty dydaktyczne, na które chciał położyć nacisk.

Program lekcji przykładowych był następujący:

G r u p a m a t e m a t y c z n o-f i z y c z n a A:

10. I. lekcja 1. Gimn. I. kl. 1 B matematyka: prof. Bilinkiewicz
10. I. lekcja 2. Gimn. I. kl. 4 B ćwiczenia z fizyki: dr. Thullie
10. I. lekcja 3. Gimn. I. kl. 2 B matematyka: dr. Probulski
11. I. lekcja 1. Gimn. VII. kl. 3 matematyka: prof. Golczewski
11. I. lekcja 2. Gimn. Żeń. kl. 7 fizyka: dr. Napadiewiczówna
12. I. lekcja 2. Gimn. Żeń. kl. 4 A matematyka: dr. Napadiewiczówna
13. I. lekcja 4. Gimn. X. kl. 3 fizyka: prof. Wojciechowski
14. I. lekcja 4. Gimn. IX. kl. 2 D fizyka: dr. Freilich

G r u p a m a t e m a t y c z n o-f i z y c z n a B:

10. I. lekcja 1. Gimn. X. kl. 1 matematyka: dr. Wołowicz
10. I. lekcja 4. Gimn. VIII. kl. 2 B ćwiczenia fizyczne: dr. Budzianowski
11. I. lekcja 1. Gimn. VIII. kl. 4 B matematyka: dr. Mihułowicz
11. I. lekcja 4. Gimn. IX. kl. 2 D matematyka: dr. Freilich
12. I. lekcja 1. Gimn. VIII kl. 3 A matematyka: dr. Mihułowicz
12. I. lekcja 4. Gimn. VII. kl. 4 fizyka: prof. Golczewski
13. I. lekcja 4. Gimn. Żeń. kl. 4 A ćwiczenia fizyczne: dr. Napadiewiczówna
14. I. lekcja 2. Gimn. IV. kl. 6 matematyka; prof. Hrycak

G r u p a m a t e m a t y c z n o-f i z y c z n a C:

10. I. lekcja 1. Gimn. VIII kl. 3A ćwiczenia fizyczne: dr. Budzianowski
10. I. lekcja 2. Gimn. II. kl. 3 matematyka: prof. Dąbrowski
11. I. lekcja 1. Gimn. I. kl. 4 B fizyka: dr. Thullie
11. I. lekcja 2. Gimn. I. kl. 2 B matematyka: dr. Probulski
12. I. lekcja 1. Gimn. VIII kl. 2 A ćwiczenia fizyczne: dr. Budzianowski
13. I. lekcja 1. Gimn. VIII. kl. 4 B matematyka: dr. Mihułowicz
14. I. lekcja 2. Gimn. I. kl. 1 B matematyka: prof. Bilinkiewicz
14. I. lekcja 4. Gimn. VIII kl. 7 matematyka: dr. Mihułowicz

G r u p a g e o g r a f i c z n a:

10. I. lekcja 1. Gimn. II. kl. 1 A geografja: dr. Pokorny
10. I. lekcja 4. Gimn. VII. kl. 4 B geografja: dr. Silnicki
11. I. lekcja 2. Gimn. X. kl. 3 geografja: dr. Krystanowski
11. I. lekcja 5. Gimn. II. kl. 8 geografja: dr. Pokorny
12. I. lekcja 3. Gimn. II. kl. 7 geografja: dr. Pokorny
13. I. lekcja 1. Gimn. VI. kl. 5. geografja: prof. Nawrocki
14. I. lekcja 3. Gimn. X. kl. 1 geografja: dr. Krystanowski
14. I. lekcja 2. Gimn. Żeń. kl. 2 A geografja: dr. Polaczkówna

Grupa matematyczno-fizyczna A liczyła 16 uczestników, grupa B również 16, grupa C 15, a grupa geograficzna 25 uczestników. Ogółem więc grupy matematyczno-fizyczne liczyły razem 47 uczestników, a ogólna ilość uczestników kursu wynosiła 72 osób.

Po lekcjach przykładowych odbywały się konferencje omawiające je na których przewodniczyli: w grupie matematyczno-fizycznej A: wizyt Kazimierz Eljasz, w grupie B: wizyt. Stanisław Pająk, w grupie C: wizyt dr. Kazimierz Sośnicki, w grupie geograficznej: dyrektor dr. Beno Janowski

Otwarcie kursu, na którym byli obecni profesorowie Uniwersytetu, Politechniki, przedstawiciele organizacyj nauczycielskich i Kuratorjum — odbyło się dnia 9 stycznia 1922 o godz. 10 rano w sali III. Gimnazjum. Na otwarcie to złożyło się: 1) przemówienie St. Sobińskiego, Kuratora O. S. L., 2) przemówienie dr. K. Twardowskiego, prezesa Państw. Komisji Egzaminacyjnej dla naucz. szkół średn., 3) odczyt dr. K. Sośnickiego, p. t. „Charakterystyka metod nauczania według nowych programów“, 4) informacje dla uczestników kursu.

Po ukończeniu kursu uczestnicy byli zobowiązani zdać sprawozdanie z jego przebiegu na osobnej konferencji grona zakładu, w którym pracują, względnie na wspólnej konferencji nauczycieli kilku zakładów. Ponadto w związku z kursem podano szereg tematów do dobrowolnego opracowania, chcąc w ten sposób zachęcić nauczycieli do dalszej pracy i samodzielnego kształcenia się. Tematy te były następujące:

I. Tematy z geografji:

1. Wypracowanie protokołów a) lekcji w klasie, b) lekcji wycieczkowej.

2. Związek nauki geografji z naukami stycznemi na podstawie programu nauki dla gimnazjów i wynikające stąd praktyczne wskazówki.

3. Wyznaczyć miejsce w najbliższej okolicy miasta, gdzie uczniowie kl. 1 i 2 mogą najłatwiej obserwować i ułożyć plan wycieczek odpowiednich dla danej miejscowości.

4. Jaką rolę spełnia rysunek przy nauce geografji? Co i jak mogą uczniowie rysować? Kiedy nauczyciel powinien sam rysować?

5. Do jakiego maksymalnego stopnia może nauczyciel wyzyskać przy nauce mapę atlasu t. j. jakie topograficzne szczegóły mogą opisać uczniowie z mapy i jakie wysnuć wnioski?

6. Przeprowadzić naukę propedeutyki geografji Polski w kl. 1 — wyłącznie na podstawie odczytywania mapy (we formie wiążących się pytań).

7. Jakie zadania można na podstawie studjowania mapy dawać uczniom do przemyślenia w domu? (na stopniu niższym, na stopniu wyższym).

8. Jak egzaminować i klasyfikować przy nauce geografji?

9. Podać najłatwiejsze sposoby wprowadzenia uczniów w zrozumienie szerokości i długości geograficznej.

10. Podać najłatwiejsze sposoby wprowadzenia uczniów w zrozumienie obrotu ziemi dookoła słońca i następstw tego obrotu.

11. Ułożyć tabelę porównawczą najważniejszych w szkolnej geografji używanych dat dotyczących wysokości gór, długości rzek, obszaru państw i t. d.

II. Tematy z fizyki:

1. Rola lektury jako środka pomocniczego przy propedeutyce fizyki i chemji w kl. 2 i 3.

2. Jak urządzić pracownię dla prowadzenia ćwiczeń fizyko-chemicznych?

3. Jak uprzystępnić pojęcie masy uczniom kl. 4 gimn. typu matem.-przyrodniczego?

4. Prowadzenie lekcji omawiającej ćwiczenia.

5. Projekt ćwiczeń praktycznych z fizyki dla kl. 5 gimn. typu matem.-przyrodniczego.

III. Tematy z matematyki:

1. Rozwinięcie szczegółowe planu propedeutyki geometrji w kl. 3 z podaniem materjału do przerobienia w każdym tygodniu roku szkolnego (na podstawie programu nauki w gimnazjach).

2. Rozważyć znaczenie i wartość wypracowań szkolnych z matematyki (zadań szkolnych poprawianych i ocenianych przez nauczyciela) celem uzyskania podstawy do decyzji, czy należy te zadania utrzymać, czy też ich zaniechać.

3. Opracować metodycznie lekcję przeznaczoną na zadanie poprawcze (correctum) z matematyki.

4. Opierając się na programach ministerjalnych dla kl. 1—3 podać z odpowiedniem uzasadnieniem dobór koniecznych ćwiczeń konkretnych, które łączyć się winny z tokiem nauki matematyki w tych klasach.

5. Zestawić środki unaoczniające (poglądowe), których wygodnie używaćby można przy nauce działań ułamkami (z wyłączeniem ilustracji odcinkami).

6. Rozwinięcie planu nauczania dla kl. 4 lub 5.

7. Wzory zagadnień dyskusyjnych i przykłady ich opracowywania.

8. W których klasach, w jakim zakresie i w jaki sposób należy uczyć o nierównościach.

9. W których klasach, w jakim zakresie i w jaki sposób należy wprowadzać stosowanie równań do rozwiązywania zagadnień tekstowych oraz ich stosunek do funkcyj (na przykładach).

Kurs był urządzony przy szczególnej pomocy i współpracy prof. dr. Kazimierza Twardowskiego, prezesa Komisji Egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół średnich i dlatego Kuratorjum wystosowało do niego następujące podziękowanie:

„Kuratorjum O. S. L. poczuwa się do miłego obowiązku złożenia Panu Prezesowi serdecznych wyrazów podziękowania za ciężką a owocną jego pracę przy urządzeniu kursu dokształcającego dla nauczycieli matematyki, fizyki i geografji w szkołach średnich w styczniu 1922. Bez współpracy Pana Prezesa Kuratorjum ani nie mogłoby utrzymać tego kursu na tak wysokim poziomie naukowym, ani nie byłoby rzeczą możliwą nawiązanie bliższego kontaktu Uniwersytetu i Politechniki z nauczycielstwem szkół średnich, a stało się to zarówno na wykładach, jak konwersatorjach z wielką korzyścią nauczycieli i szkoły.

Osobna i szczególna wdzięczność ze strony Kuratorjum należy się Panu Prezesowi za Jego przemówienie w czasie otwarcia kursu, zawierające wiele trafnych spostrzeżeń i cennych uwag, które uczyniły na słuchaczach głębokie wrażenie i zapewne nie pozostaną bez dodatniego wpływu na ich pracę w szkole.“

Odpowiednie podziękowanie skierowano też do prelegentów i nauczycieli, którzy przeprowadzili lekcje przykładowe i do przewodniczących konferencjom omawiającym te lekcje.

Aby umożliwić nauczycielom zamiejscowym korzystanie z kursu, przyznano im zasiłek po 7.000 Mk oraz zwrot kosztów podróży koleją. Ponadto mogli oni korzystać z kwatery opłacanej przez Kuratorjum u SS. Miłosierdzia (ul. Teatyńska l. 1) gdzie przebywało 17 uczestników i w Bursie Ukraińsk. Tow. Pedagogicznego (ul. Z. Chrzanowskiej 9), która pomieściła 3 osoby. Ponadto wielu nauczycieli mieszkających stale we Lwowie przyjęło na kwaterę prowincjonalnych kolegów. Koszta kwatery opłacanej przez Kuratorjum wynosiły po 300 Mk. od osoby.

Wynagrodzenie prelegentów wynosiło po 3.000 Mk. za godzinę wykładu względnie za prowadzenie konferencji po lekcji przykładowej, a po 1500 Mk. za przeprowadzenie lekcji przykładowej. Ogólna kwota kosztów kursu wynosiła 717.061 Mk.

W kursie brali udział nauczyciele państwowych i prywatnych gimnazjów i seminarjów naucz. z następujących miejscowości: Borysław, Brody, Brzeżany, Brzozów, Czortków, Dobromil, Drohobycz, Gródek Jagiell., Jarosław, Jaworów, Kamionka Strum., Kołomyja, Krosno, Łańcut, Przemyśl, Rohatyn, Rzeszów, Sambor, Sokal, Stanisławów, Stryj, Strzyżów, Stary Sącz, Śniatyn, Tarnopol, Tarnów, Tarnobrzeg, Zaleszczyki, Złoczów.

Organizatorem tego kursu był wiz. szk. dr. Kazimierz Sośnicki.

W dniach 2 do 8 marca 1922 urządziło Kuratorjum praktyczny kurs dokształcający dla lwowskich nauczycieli przedmiotów humanistycznych w gimnazjach i seminarjach naucz. Kurs polegał na przeprowadzeniu i przysłuchiwaniu się lekcjom przykładowym, na omawianiu ich w czasie osobnych konferencyj, na których też zastanawiano się nad ogólnej natury zagadnieniami dydaktycznemi danego przedmiotu nauczania. Ze względu na znaczną ilość uczestników w każdym przedmiocie, gdyż wszyscy nauczyciele zatrudnieni we Lwowie brali udział w kursie, podzielono ich na grupy tak, aby zbyt wielką ilością przysłuchujących się lekcji nie utrudniać normalnego toku nauki. Każdy z prowadzących lekcję otrzymał następujące wskazówki metodyczne:

Lekcja przykładowa na kursie dokształcającym powinna spełniać ile możności wszystkie postulaty zasadnicze, które stanowią istotę nowych programów naukowych. W szczególności powinna ona:

1) być naturalna t. zn. przeprowadzona w toku takim, jaki wypada z dotychczasowego przebiegu nauki i nie może być poprzednio przerobiona i przygotowana z uczniami.

2) materjał naukowy danej lekcji i jej metoda muszą być zgodne ze wskazówkami nowych programów, o ile lekcja odbywa się w klasie objętej tym programem; przedewszystkiem musi się zwrócić uwagę na samodzielną pracę ucznia. Należy unikać metody wykładowej i posługiwać się indukcyjnym tokiem nauczania.

3) należy uwzględnić trzy wyraźne stadja lekcji: krótkie powtórzenie dawnego materjału, przerobienie nowego i rekapitulacja nowych wiadomości.

4) lekcja musi stanowić jednostkę metodyczną.

5) uczniowie powinni już w czasie lekcji opanować zasadniczy materjał naukowy; praca zadana do domu musi być należycie ustosunkowana do lekcji, przerobionej w szkole i ograniczyć się w zasadzie do krótkich ćwiczeń pisemnych i powtórzenia materjału zdobytego podczas nauki; w szczególności w językach, a zwłaszcza na niższym stopniu, nie można do domu wyznaczyć preparacji ustępu w szkole nieprzerabianego.

6) przy powtórzeniu lekcji dawnej należy oprzeć się w językach na już uzyskanym w poprzednich lekcjach materjale leksykalnym i gramatycznym; zarówno powtarzanie, jak przerabianie nowej lekcji musi w sobie zawierać elementa przygotowawcze dla lekcji następnej, a umożliwiające naturalne przejście od materjału jednego do drugiego.

7) cała klasa musi być zajęta; wykluczone są więc rozmowy z jednym lub niewielu uczniami.

8) nauczyciel posługuje się w odpowiedniej mierze grafiką i rysunkiem, korzysta ze zbiorów naukowych w całej pełni i daje uczniom wskazówki o ile własną pracą mogą się przyczynić do upoględowienia nauki (sporządzanie modeli, map, tablic i t. p.).

10) nauczyciel sam mówi możliwie mało i stara się utrzymać odpowiednie tempo lekcji.

11) nauczyciel przestrzega staranności w pisaniu na tablicy i zeszytach, o ile lekcja odbywa się w języku wykładowym nauczyciel zwraca szczególniejszą uwagę na poprawność, jasność i styl tego języka, na jego wymowę i akcent.

Na konferencjach omawiających lekcje danego przedmiotu wyznaczono jako przewodniczących: a) dla języka polskiego: dr. Konstantego Wojciechowskiego, dyrektora III. gimn.; dla języka łacińskiego: dr. Emila Uricha, dyrektora państw. gimn. żeńsk.; dla języka greckiego: dr. Wincentego Śmiałka, dyr. IV. gimn.; dla języka niemieckiego: dr. Alfreda Jahnera, wizyt. okręg. szkół; dla języka francuskiego: dr. Zygmunta Czernego, prof. uniwersytetu; dla języka ruskiego: Eljasza Kokorudza. dyr. państw. gimnazjum z rusk. jęz. nauczania; dla historji: dr. Benona Janowskiego, dyr. X gimnazjum.

Program lekcyj był następujący:

A. Język polski:

2. III. 1922. Gimnaz. IV. kl. 8. dr. Kazimierz Kolbuszewski: Lektura: Balladyna akt I.

2. III. 1922. Gimnaz. IX. kl. 1. b. prof. Marjan Stećkow: Gramatyka: odróżnienie form przymiotnika i rzeczownika; rzeczownikowe formy przymiotników; omówienie ustępu: „Rozum wróbli".

Uczestnicy tych lekcyj: Terlecki Władysław gimn. V., Maurer Józef gimn. III., kier. Cygan Stanisław gimn. VI., Żurawski Zygmunt, gimn. VIII., Kossowski Witołd gimn. IX., Laskowska Janina gimn. żeń., Mryc Teofil gimn. rusk., Nowicka Ludmira sem. żeń.

3. III. 1922. Szkoła ćwicz. Sem. żeńsk.: prof. Arnoldowa: lekcja czytania metodą wyrazową.

3. III. 1922. Gimn. VI. dr. Balicki Juljusz: cechy poezji baroku i renesansu; utwory Morsztyna w zestawieniu z utworami „erotycznemi“ Kochanowskiego.

Uczestnicy: Tyczyński Andrzej gimn. VII., Osostowicz Józef gimn. X. Harhala Jan gimn. XI., Leżańska Janina gimn. XI., dr. Jaworska Marja gimn żeńsk., Stepków Józef gimn. rusk., Stanecki Władysław sem. męsk., Geszwind Jakób gimn. II.

4. III. 1922. Gimn. IX. kl. 7. prof. Świerzowicz Jan: Improwizacja Konrada: walka z Bogiem.

4. III. 1922. Gimn. XI. kl. 2. prof. Laskowski Franciszek: Gramatyka: formy celownika rzeczowników nijakich; „czytanie“ obrazu Grottgera p. t.: Bajka.

Uczestnicy: Łapczyńska Amalja gimn. I., Pelczarski Tadeusz gimn. IX. Pohorecki Onufry gimn. IX., Grużewski Władysław gimn. X., Kossowska Marja gimn. żeńsk., Maślak Włodzimierz gimn. rusk., Dąbrowski Józef sem. męsk., Dr. Aleksandra Skulska sem. żeń., dr. Lehnertowa Janina gim. żeń.

6. III. 1922. Gimn. X. kl. 6. prof. Dobrowolski Tadeusz: Referat ucznia p. t.: „O sztuce rymotwórczej“ Boileau; dyskusja nad nim; lektura „Chudy literat“ Naruszewicza.

6. III. 1922. gimn. VI. kl. 3. dr. Balicki Juljusz: Omówienie odczytanego zadania; lektura.

Uczestnicy: dr. Kwieciński Karol gimn. I., dr. Skulski Ryszard gimn. III., Dragan Roman gimn. IV., Hauser Edward gimn. V., dr. Brończyk Kazimierz gimn. VIII., dr. Kuczyński Stefan gimn. IX., Szczerbowska Marja gimn. żeń., Króliński Jan sem. żeńsk., Jasilkowski Grzegorz gimn. II.

7. III. 1922. Gimn. IV. kl. 8. dr. Kolbuszewski Kazimierz: Problem tragizmu Balladyny.

7. III. 1922. Gimn. żeń. kl. 7. dr. Lehnertowa Janina: Analiza Farysa Ad. Mickiewicza.

Uczestnicy: Kubik Wincenty gimn. I., Kostrzewski Edward gimn. V., dr. Balicki Juljusz gimn. VI., dr. Prószyński Marceli gimn. VIII., Kubiński Roman gimn. XI., Grabiński Stefan sem. męsk., Gawlikowski Jan gimn. VII., Przybylski Seweryn gimn. II.

8. III. 1922. Gimn. IX. kl. 4. prof. Świerzowicz Jan: Lektura i analiza.

8. III. 1922. Gimn. X. kl. 3. prof. Dobrowolski Tadeusz: Gramatyka; bezokolicznik i jego użycie.

Uczestnicy: Walczak Franciszek gimn. I., Pogonowski Jerzy gimn. III., Paradowski Leon gimn. IV., Borzemski Wacław gimn. VI., dyr. Dropiowski Władysław gimn. VIII., Reichertowa gimn. żeńsk. Z. Strzałkowskiej, Ujejski Alfred gimn. II.

B. Język ruski:

6. III. 1922. Sem. męsk. kl. 2a., prof. Andróchowicz Ambroży: Gramatyka: podmiot; lektura poematu; ćwiczenia w mówieniu; sprawozdanie uczenicy z własnych przeżyć.

6. III. 1922. Gimn. rusk.: kl. 7. dr. Hordyński Jarosław: Romantyzm w literaturze ruskiej, polskiej i obcej; analiza: Metliński: „Kozacza smert“.

Uczestnicy: dr. Hordyński Jarosław, gimn. rusk., Terszakowec Michał gimn. rusk., Ludkowycz Stanisław, gimn. rusk., Biłeńkij Jarosław gimn. rusk., Mryc Teofil gimn. rusk., Haluza Antonj sem. męsk.

C. Język łaciński:

3. III. 1922. Gimn. rusk. kl. 7. prof. Posacki Michał: Vergil. Aeneis. IV. 20. sqq.

3. III. 1922. Gimn. IX. kl. 4. prof. Jus Ludwik: Gramatyka: zdania celowe.

Uczestnicy: Mackiewicz Józef gimn. III., Wierzbicki Franciszek gimn. IV., Nagórzański Franciszek gimn. V., Kaliszczak Karol gimn. VII., Kardasz Izydor gimn. X., dr. Mirski Józef gimn. żeń., Stepków Józef gimn. rus., Jasilkowski Grzegorz gimn. II.

4. III. 1922. Gimn. V kl. 4. prof. Nagórzański Franciszek: Caesar Bell. Gal. I. 21—22.

4. III. 1922. Gimn. III. kl. 6. prof. Szujski Władysław: Cic. In Cat. I. (początek).

Uczestnicy: Kościński Wojciech gimn. VIII., Jus Ludwik gimn. IX., Osostowicz Józef gimn. X., Grzymalski Stanisław gimn. IX., Nazar Jozafat gimn. rusk., Pańczuk Mikolaj gimn. rusk., Przybylski Seweryn gimn. II.

6. III. 1922. Gimn. III. kl. 4. prof. Szujski Władysław: Gramatyka; zdania czasowe.

6. III. 1922. Gimn. V. kl. 6. Młodnicki Marjan: Cic. In Verrem, (początek).

Uczestnicy: Kubik Wincenty gimn. I., Mudrak Antoni gimn. IV., Bursztyński Włodzimierz gimn. VI., Kalinowski Wiktor gimn. IX., Dulemba Hilary gimn. żeń., Szach Stefan gimn. rusk., Reichertowa gimn. żeń. Zofji Strzałkowskiej.

7. III. 1922. Gimn. IX. kl. 5. dr. Chodaczek Władysław: Livius A. u. c. I. 7.

7. III. 1922. Gimn. III. kl. 8. dr. Bednarowski Adolf: Sarbiewski Carm. IV. 36.

Uczestnicy: Walczak Franciszek gimn. I., Szmyd Franciszek gimn. IV., Rozkosz Ignacy gimn. VI., Grużewski Władysław gimn. X., Łastowiecki Mikołaj gimn. rusk., Czuczman Jan gimn. rusk., dyr. Dropiowski Władysław gimn. VIII., Mazur Józef gimn. II.

8. III. 1922: zob. język grecki.

Na konferenciach tych omawiających lekcje rozstrząsano następujące zagadnienia: 1) preparacja nowej lekcji szczególnie, czy należy ją przygotowywać na lekcji poprzedniej, czy bezpośrednio przystąpić do lekcji nowej bez przygotowania wstępnego preparacji; 2) czy i jak odpytywać słówka przy lekturze autora; 3) czy należy prowadzić z uczniami rozmówki w języku łacińskim: 4) czy objaśnienia rzeczowe tekstu dawać przed, czy po tłumaczeniu; 5) technika tłumaczenia autorów starożytnych; 6) czy poprzestawać na tłumaczeniu wiernem, czy dążyć do tłumaczenia swobodniejszego, lecz poprawniejszego z punktu widzenia języka ojczystego; 7) samodzielna praca uczniów; 8) jak należy poprawiać błędy popełnione przez uczniów; 9) jak uczyć składni łacińskiej, czy na tekstach polskich czy łacińskich; 10) czy

dobrze jest w klasie 4. brać przez część tygodnia gramatykę a przez resztę dni lekturę, czy może lepiejby było najpierw brać nieprzerwanie składnię a po jej ukończeniu przystąpić do lektury.

D. Język grecki:

2. III. 1922. Gimn. IV. kl. 7. Szczepański Jan: Demostenes, mowy.
2. III. 1922. Gimn. rusk. kl. 3. ks. dr. Karhut Spirydion: Gramatyka.
Uczestnicy: Kania Albin gimn. III., Hreczkowski Władysław gimn. V. Kapturkiewicz Wojciech gimn. VII., dr. Chodaczek Władysław gimn. IX. Panejko Aleksander gimn. rusk., Bałakin Mikołaj gimn. rusk., Rollauer Jakób gimn. II.
6. III. 1922. Gimn. VII. kl. 6. dr. Smolka Franciszek: Homer Iljada.
6. III. 1922. Gimn. III. kl. 5. dr. Bednarowski Adolf: Homer Iljada.
Uczestnicy: Szczepański Jan gimn. IV., Harhala Franciszek gimn. V., Fyda Stanisław gimn. VI., Czajkowski Wincenty gimn. IX., ks. dr. Karhut Spirydjon gimn. rusk., Mazur Józef gimn. II., Rappaport Artur gimn. II.
7. III. 1922. Gimn. II. kl. 5. dr. Rappaport Artur: Homer Iljada.
7. III. 1922. Gimn. V. kl. 8. prof. Młodnicki Marjan: Sofokles.
Uczestnicy: Goljas Marjan gimn. III., Cygan Stanisław kier. VI. gimn., dr. Smolka Franciszek gimn. VII., Jędrkiewicz Edwin gimn. żeń., Posacki Michał gimn. rusk., Reichertowa gimn. żeń. Z. Strzałkowskiej. Jasilkowski Grzegorz gimn. II.
8. III. 1922. Gimn. IX. kl. 7. dr. Chodaczek Władysław: Homer Odyseja.
8. III. 1922. Gimn. II. kl. 4. dr. Rappaport Artur, język łaciński: Gramatyka.
Uczestnicy: dr. Adolf Bednarowski gimn. III., Szuiski Władysław gimn. III., Wiśniewski Bolesław gimn. IV., Młodnicki Marjan gimn. V., Handel Jakób gimn. VII., Lenkiewicz Adam gimn. żeń., dr. Zipper Albert gimn. II.

E. Język niemiecki:

2. III. 1922. Gimn. IX. kl. 4. prof. Chmaj Jan.
2. III. 1922. Gimn. VIII. kl. 7 a dr. Pyszkowski Jan.
Uczestnicy: dr. Pytel Józef, gimn. III., Kunstman Zygmunt gimn. V., Holzer Gwido gimn. VII., Posacki Michał, gimn. rusk., Kostecki Włodzimierz gimn. rus., Koczwara Jan gimn. II.
3. III. 1922. Filja gimn. rusk. kl. 2 a prof. Łuszpiński Platon.
3. III. 1922. Gimn. II. kl. 3 b prof. Rollauer Jakób.
Uczestnicy: dr. Schneider Ludwik gimn. I., Reich Aron gimn. V., dr. Pogonowski Jerzy gimn. VI., Krischke Franciszek gimn. IX., Witoszyński Jarosław gimn. rusk.
4. III. 1922. Gimn. VIII. kl. 2 b prof. Holzer Gwido.
4. III. 1922. Gimn. IV. kl. 4 a prof. Mordawski Szymon.
Uczestnicy: dr. Fritz Józef gimn. VI., Chmaj Jan gimn. IX., dr. Kuczyński Stefan gimn. XI., Dobuszczak Jan gimn. rusk., Zabłocki Jan gimn. rusk., Rollauer Jakób gimn. II.
6. III. 1922. Gimn. V. kl. 4. prof. Bass Zysza.

6. III. 1922. Gimn. X. kl. 2 a prof. Grossman Henryk.

Uczestnicy: Pola Gerard gimn. XI., dr. Jaworska Marja gimn. żeń., dr. Dąbrowski Aleksander gimn. VIII., Chomicki Karol sem. męsk., dr. Zipper Albert gimn. II.

7. III. 1922. Gimn. VIII. kl. 3 b prof. Pyszkowski Jan.

7. III. 1922. Gimn. X. kl. 6 a prof. Grossman Henryk.

Uczestnicy: Bass Zysza gimn. V., Reiss Zygmunt gimn. XI., Kossowska Marja gimn. żeń., Prosakówna Wilhelmina gimn. żeń. Z. Strzałkowskiej.

8. III. 1922. Filja gimn. rusk. kl. 2. prof. Turczyn Łukasz.

8. III. 1922. Gimn. V. kl. 7. prof. Bass Zysza.

Uczestnicy: dr. Pyszkowski Jan gimn. VIII., Hayder Adam gimn. IX., Kontek Jan gimn. XI., dr. Mirski Józef gimn. żeń., Rudnicki Jerzy gimn. rusk.

F. Język francuski:

2. III. 1922. Gimn. XI. kl. 2. dr. Jarecki Kazimierz.

2. III. 1922. Gimn. żeń. kl. 8. dr. Lehnertowa Janina.

Uczestnicy: Fiszer Wiktor gimn. I., Łapczyńska Amalja gimn. I., dr. Dąbrowski Aleksander gimn. VIII., dyr. Dropiowski Władysław gimn. VIII., Wąsowiczowa Janina gimn. IX., Grzymalski Stanisław gimn. XI., dr. Korduba gimn. rusk.

8. III. 1922. Gimn. I. kl. 4. prof. Fiszer Wiktor.

8. III. 1922. Gimn. XI. kl. 6. dr. Jarecki Kazimierz.

Uczestnicy: dr. Brończyk Kazimierz gimn. VIII., Kossowski Jan gimn. XI., dr. Kuczyński Stefan gimn. XI., Leżańska Janina gimn. XI., Chobrzyńska Janina gimn. żeń., Sabatowska Wanda gimn. żeń., Mikulecka Wanda gimn. żeń., dr. Lehnertowa Janina gimn. żeń.

W dyskusjach na konferencjach omawiających lekcje poruszono kilka zagadnień ogólniejszej natury, a mianowicie: 1) sprawę koncentracji przy nauce języka francuskiego, 2) zagadnienie historji literatury, 3) użycie języka ojczystego w czasie nauki, 4) ogólne cele nauki języka francuskiego, 5) zagadnienie nauczania gramatyki, 6) rodzaj i cel wypracowań piśmiennych, 7) jak nauczyć poprawnego wymawiania, 8) zagadnienie t. zw. „krańcowej“ metody bezpośredniej, 9) zagadnienie lektury prywatnej.

G. Historja:

4. III. 1922. Gimn. VI. kl. 6. prof. Jaworski Lesław: Organizmy państwowe w 15. w. we Włoszech; Wenecja a Florencja, sztuka. Lekcja nowa. Malarstwo w czasie Odrodzenia: Leonardo da Vinci.

4. III. 1922. Gimn. VII. kl. 7. dr. Silnicki Tadeusz: Wojny napoleońskie do czasów Ks. Warszawskiego. Lekcja nowa: Upadek Napoleona.

Uczestnicy: Urbański Tadeusz gimn. I., Petryński Ludwik gimn. V., Dudryk Antoni gimn. VIII., dr. Buzath Stanisław gimn. IX., Żypowski Leon gimn. IX., Kardasz Izydor gimn. X., Urban Piotr gimn. XI., Danknerówna Stefanja gimn. żeń., Robakowicz Aleksander gimn. żeń., Jackiewicz Jakób gimn. rusk., Polański Jerzy gimn. rusk., Radwański Kazimierz sem. męsk., Janicka sem. żeń., Ujejski Alfred gimn. II.

7. III. 1922. Gimn. VII. kl. 7. dr. Silnicki Tadeusz: Kampanje napoleońskie z lat 1812—1815. Lekcja nowa: Kongres wiedeński.

7. III. 1922. Gimn. rusk. kl. 5. ks. Szpytkowski Stanisław: Półwysep apeniński w czasach przedrzymskich. Lekcja nowa: Wpływy kultury etruskiej i greckiej na Rzym; ustrój Rzymu królewskiego.

Uczestnicy: dr. Łukjanowicz Dionizy gimn. I., Dylski Mieczysław gimn. III, Borecki Stefan gimn. IV., Wolf Józef gimn. V., Jaworski Lesław gimn. VI., Bełzowski Stanisław gimn. I., Włodarski Bronisław gimn. VIII. Pohorecki Onufry gimn. IX., Szpakowski Michał gimn. XI., dr. Polaczkówna Marja gimn. żeń., Świtalska Stefanja gimn. żeń., Kostecka Helena gimn. żeń. Starzecki Władysław sem. męsk., dr. Pokorny Wilhelm gimn. II.

8. III. 1922. Gimn. XI. kl. 7. prof. Paszkudzki August: Konstytucja polska z 17 marca 1921 do art. 44. Nowa lekcja: art. 44 i nast.; wybór i odpowiedzialność prezydenta, odpowiedzialność ministrów. Wybór królów w dawnej Polsce. Gabinety koalicyjne i parlamentarne.

8. III. 1922. Gimn. żeń. kl. 6 b dr. Polaczkówna Marja: Stosunki ogólno-europejskie w XI. w.; stosunki polskie przy końcu w. XI. Lekcja nowa: Rządy Bolesława Krzywoustego.

Uczestnicy: Oxińska Helena gimn. III., Myszuga Józef gimn. V., dr Nanke Czesław gimn. VIII., Medyński Aleksander gimn. IX., Dręgiewicz Tadeusz gimn. XI., Terlecki Emiljan gimn. rusk., dr. Silnicki Tadeusz gimn. VII., ks. Szpytkowski Stanisław gimn. rusk., Dąbrowski Józef sem męsk., Kubik Wincenty gimn. I., Przeździecki Stanisław gimn. IV., Koziołówna Kazimiera sem. żeń., Pfauówna Zofja sem. żeń., dr. Nacher Teodor gimn. I.

Oprócz poprzednio wymienionych nauczycieli w kursie brali udział w charakterze uczestników następujący nauczyciele Korpusu Kadetów nr. I we Lwowie: Jan Fela, mjr.: Feliks Drozd, mjr.; Jan Jaszowski, mjr.; dr Eugenjusz Wawrzkowicz, mjr.; Tadeusz Andrzejewski.

Wynagrodzenie za prowadzenie lekcji przykładowej wynosiło po 1000 Mk. za przewodniczenie w czasie konferencji omawiającej lekcję po 3000 Mk. Organizował kurs wiz. dr. Kazimierz Sośnicki.

Oprócz systematycznych kursów połączonych ze zjazdami nauczycieli we Lwowie, urządziło Kuratorjum w roku szkoln. 1922/3 odczyty naukowe i konwersatorja w miastach prowincjonalnych wygłoszone przez profesorów uczelni akademickich. Prelekcje te odbywały się przedewszystkiem w miastach, które skupiają większą ilość szkół średnich. Gromadziły one nietylko nauczycieli fachowych ale też nauczycieli uczących przedmiotów pokrewnych, zarówno gimnazjów jak seminarjów i szkół powszechnych. Frekwencja na prelekcjach przeciętnie wynosiła po 30 osób. Po wykładzie następowała dyskusja i konwersatorjum. Urządzanie tych prelekcyj — oprócz celów naukowych — miało też za zadanie zbliżenie nauczycieli prowincjonalnych do profesorów szkół akademickich i przez osobiste zetknięcie wzbudzenie zainteresowania dla pracy naukowej. Według oświadczeń prelegentów stwierdzić można, że zainteresowanie to ożywiło się bardzo. Ogółem pozyskało Kuratorjum dla tej myśli 5 profesorów uczelni akademickich, którzy wygłosili 15 wykładów według następującego programu:

1. Dr. Konstanty Wojciechowski, prof. uniw.: Metodyka nauczania języka polskiego i lekcje przykładowe. 8 grudnia Stryj.

2. Dr. Konstanty Wojciechowski, prof. uniw.: Metodyka nauczania języka polskiego i lekcje przykładowe. 11. grudnia 1922. Stanisławów.

3. Dr. Tadeusz Lehr-Spławiński, prof. uniw.: Stosunek języka polskiego do innych języków słowiańskich. 15 grudnia 1922. Rzeszów.

4. Dr. Tadeusz Lehr-Spławiński, prof. uniw.: Odrębności fonetyczne w wymowie Polaków w Małopolsce wschodniej. 19 grudnia 1922. Przemyśl.

5. Dr. Jan Czekanowski, prof. uniw.: Antropologja polska. 20 stycznia 1923 Przemyśl.

6. Dr. Jan Czekanowski, prof. uniw.: Antropologja polska. 27 stycznia 1923 Jarosław.

7. Dr. Tadeusz Lehr-Spławiński, prof. uniw.: Charakterystyka fonetyczna języka polskiego (2 odczyty). 10 lutego 1923 Stanisławów.

8. Dr. Ludwik Jaxa-Bykowski, prof. Akad. weteryn.: Wycieczki szkolne i lekcje pod gołem niebem. 16 lutego 1923. Stanisławów.

9. Dr. Ludwik Jaxa-Bykowski, prof. Akad. weteryn.: Wycieczki szkolne i lekcje pod gołem niebem. 17 lutego 1923. Stryj.

10. Dr. Ludwik Jaxa-Bykowski, prof. Akad. weteryn.: Wycieczki szkolne i lekcje pod gołem niebem. 25 lutego 1923. Sambor.

11. Dr. Jan Czekanowski, prof. uniw.: Antropologja polska. 24 lutego 1923. Rzeszów.

12. Dr. Jan Czekanowski, prof. uniw.: Antropologja polska. 3 marca 1923. Kołomyja.

13. Dr. Ludwik Jaxa-Bykowski, prof. Akad. weteryn.: Wycieczki szkolne i lekcje pod gołem niebem; lekcje przykładowe. 23 marca 1923 Tarnopol.

14. Dr. Benedykt Fuliński, prof. politech.: Przyroda okolicy jako materjał przy nauce przyrody. 29 kwietnia 1923. Kołomyja.

15. Dr. Benedykt Fuliński, prof. politech.: Prowadzenie wycieczek przyrodniczych i wycieczka do Kniazdworu. 28 kwietnia 1923 r. Kołomyja.

Także ten sposób dokształcania nauczycieli był przeprowadzony wspólnie z Komisją Egzaminacyjną dla nauczycieli szkół średnich a w szczególności z jej prezesem dr. Kazimierzem Twardowskim. Ta wspólność pracy zaznaczyła się między innemi także w wystosowaniu zaproszenia do profesorów szkół akademickich z prośbą o udział w wykonaniu tego przedsięwzięcia. Zaproszenie to było następujące:

> Jaśnie Wielmożny Panie Profesorze! Kuratorjum O. S. L. pragnie podnieść ruch umysłowy wśród nauczycieli prowincjonalnych szkół średnich przez urządzenie w kilku większych miastach odczytów z dziedziny nauk udzielanych w szkołach średnich oraz pedagogiki i dydaktyki. Idzie tu przedewszystkiem o zaznajomienie słuchaczy z najważniejszemi zdobyczami wiedzy i z odnośną literaturą oraz o udzielanie im wskazówek na osobnych konwersatorjach. Odczyty te odbywałyby się w miarę możności w dnie wolne od nauki szkolnej i w tych miejscowościach, w których mieści się kilka szkół średnich a więc w Jarosławiu, Kołomyi, Rzeszowie, Samborze, Stryju, Stanisławowie, Tarnopolu. Panowie prelegenci otrzymają

zwrot kosztów podróży i diety V. stopnia służbowego, oraz honorarjum, jakie sami określą.

Kuratorjum zwraca się tedy w porozumieniu z Państwową Komisją Egzaminacyjną dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich do JWPana Profesora z gorącą prośbą, aby zechciał przez wygłoszenie odczytu wziąć udział w tej akcji i był łaskaw w sprawie ustalenia terminu wyjazdu, miejscowości, tematu odczytu i wysokości honorarjum porozumieć się z Prezesem Komisji Egzaminacyjnej (w dnie powszednie między godz. 10 a 10'30 w lokalu Komisji).

Ogólne koszty wyjazdów i odczytów wynosiły: 74.900 Mk. Ze strony Kuratorjum kurs ten organizował wiz. dr. Kazimierz Sośnicki.

W dniach 14—19 maja 1923 urządziło Kuratorjum również w porozumieniu z Państw. Komisją Egzaminacyjną kurs dokształcający przedewszystkiem dla prowincjonalnych nauczycieli języka polskiego. Obejmował on podobnie jak poprzednie kursy część naukową i praktyczną. Uczestnicy kursu mieli obowiązek brać udział we wszystkich wykładach i przeznaczonych dla nich lekcjach przykładowych, a po ukończeniu kursu złożyć sprawozdanie z przebiegu lekcyj przykładowych, dyskusyj nad niemi oraz streszczenie wykładów na osobnej konferencji nauczycieli języka polskiego i pokrewnych przedmiotów.

Program kursu był następujący:

Otwarcie kursu odbyło się dnia 14 maja o godzinie 9'30 w auli III. gimnazjum. Po przemówieniach wstępnych nastąpił wykład dr. Juljusza Balickiego p. t.: „Nauka języka polskiego jako ośrodek wykształcenia i wychowania". Poczem nastąpiło załatwienie spraw administracyjnych i informacje.

Program lekcyj przykładowych:

Grupa I.:
- wtorek dnia 15 maja lekcja 3. dr. Balicki Juljusz gmin. VI. kl. 4.
- środa dnia 16 maja lekcja 3. dr. Brończyk Kazimierz gimn. VIII. kl. 5.
- czwartek dnia 17 maja lekcja 3. Kubiński Roman gimn. XI (oddz. równorzędne) kl. 1.
- piątek dnia 18 maja lekcja 3. Stećków Marjan gimn. IX. kl. 6
- sobota dnia 19 maja lekcja 1. dr. Lehnertowa Janina gimn. żeń kl. 8 a.

Grupa II.:
- wtorek dnia 15 maja lekcja 3. Laskowski Franciszek gimn. XI. kl. 3.
- środa dnia 16 maja lekcja 1. dr. Zaleski Juljusz gimn. III. kl. 1 c.
- czwartek dnia 17 maja lekcja 3. dr. Brończyk Kazimierz gimn. VII. kl. 5.
- piątek dnia 18 maja lekcja 3. dr. Balicki Juljusz gimn. VI. kl. 7
- sobota dnia 19 maja lekcja 1. Dobrowolski Tadeusz gimn. X kl. 6.

Grupa III.: wtorek dnia 15 maja lekcja 1. dr. Lehnertowa Janina gimn. żeń. kl. 4.
środa dnia 16 maja lekcja 1. dr. Brończyk Kazimierz gimn. VIII. kl. 6.
czwartek dnia 17 maja lekcja 3. Dobrowolski Tadeusz gimn. X. kl. 7.
piątek dnia 18 maja lekcja 3. dr. Skulski Ryszard gimn. II. kl. 2.
sobota dnia 19 maja lekcja 1. Stećków Marjan gimn. XI. kl. 5.

Grupa IV.: wtorek dnia 15 maja lekcja 1. dr. Skulska Aleksandra Filja sem. żeń. kl. 4.
środa dnia 16 maja lekcja 2. Dobrowolski Tadeusz X. gimn. kl. 1.
czwartek dnia 17 maja lekcja 2. Wolańczyk Marian gimn. XI. kl. 6.
piątek dnia 18 maja lekcja 4. Kubiński Roman gimn. XI. oddz. równorzędn. kl. 3.
sobota dnia 19 maja lekcja 1. Brończyk Kazimierz gimn. VIII. kl. 7.

Grupa V.: wtorek dnia 15 maja lekcja 2. Kubiński Roman gimn. XI. oddz. równorzęd. kl. 5.
środa dnia 16 maja lekcja 2. Stećków Marjan gimn. IX. kl. 7.
czwartek dnia 17 maja lekcja 4. dr. Balicki Juljusz gimn. VI. kl. 4.
piątek dnia 18 maja lekcja 3. dr. Skulska Aleksandra Filja sem. żeń. kl. 1.
sobota dnia 19 maja lekcja 1. Laskowski Franciszek gimn. XI. kl. 3.

Skład poszczególnych grup:

Grupa I. przewodniczący: dyr. dr. Artur Passendorfer, członkowie: Komęza S. (Jarosław), Wiśniewski M. (Stanisławów), Leń F. (Brzozów), Drozd J. (Sambor), Łucówna (Sokal), dr. Kijas (Rzeszów), Pazowska K. (Stryj), dr. Skulska A. (Lwów), Janellówna W. (Lwów), Turecki Wł. (Krosno), Zakulski L. (Krosno), Drozd F. (Korpus Kadet. Lwów).

Grupa II.: przewodniczący: dyr. Józef Nogaj; członkowie: Oleksiewicz St. (Przemyśl), Przygodzki J. (Kołomyja), Nowotny Fr. (Stryj), Szediwy St. (Stryj), Ostrowska Eug. (Stanisławów), Grechowicz A. (Krosno), dr. Stankiewiczówna J. (Lwów), Starzecki Wł. (Lwów), Króliński K. (Lwów), Wojtykówna, Wołowiec M. (Rzeszów).

Grupa III.: przewodniczący: dyr. Grzegorzewicz Wojciech; członkowie: Puszczyński E. (Tarnopol), Waligóra (Sambor), Stinzing J. (Drohobycz), dr. Górecki J. (Lwów), Sądowicz J. (Brody), Woytoń T. (Borysław), Szczerska J. (Stryj), Thinel Fr. (Tarnopol), Marczyński J. (Zaleszczyki), Hibel St. (Lwów), Chłędowski W. (Brody).

Grupa IV.: przewodniczący: dyr. Zimmerman Karol; członkowie: Byra J. (Złoczów). Mierzwiński M. (Tłumacz), Zawirski H. (Tarnopol) Pęksa T., Chuciej J., Kramarczyk K. (Strzyżów), Suski I. (Sambor), Stankiewicz I. (Sokal), Chądzyńska J. (Stanisławów), Jurek St. (Przemyśl), Arecki J. (Przemyśl).

Grupa V.: przewodniczący: dyr. Smolicki Wojciech; członkowie: Marczakowa (Tarnobrzeg), Zaleski R. (Tarnopol), Wiessblum J. (Stryj), Szczyrski J. (Buczacz), Przygodzki Wł. (Kołomyja), Szczepanowski T. (Dolina). Ostrowska M. (Tarnopol), Aleksandrowicz Z. (Lwów), Dańcewiczowa J. (Lwów), Lewicka M. (Przemyśl).

Program wykładów:

Dr. Kleiner Juljusz, prof. uniw.: Mesjanizm polski, 2 godz.

Krzyżanowski Czesław: Sztuka żywego słowa, 2 godz.

Dr. Łempicki Stanisław, prof. uniw.: Dlaczego polonista powinien znać historję oświaty i szkolnictwa, 1 godz.

Passendorfer Artur, dyr. gimn.: Błędy językowe młodzieży szkolnej i środki zmierzające do ich wykorzenienia, 1 godz.

Dr. Ptaśnik Jan, prof. uniw.: Z dziejów kultury polskiej, 6 godz.

Dr. Lehr-Spławiński Tadeusz, prof. uniw.: O wymawianiu głosek polskich, 1 godz.

Dr. Lehr-Spławiński Tadeusz, prof. uniw.: Odrębne właściwości wymowy Polaków w Małopolsce wschodniej, 1 godz.

Dr. Lehr-Spławiński Tadeusz, prof. uniw.: Stosunek języka polskiego do innych języków słowiańskich, 1 godz.

Dr. Lehr-Spławiński Tadeusz, prof. uniw.: O akcencie polskim, 1 godz.

Dr. Lehr-Spławiński Tadeusz, prof. uniw.: O używaniu wyrazów obcych w języku polskim, 1 godz.

Dr. Twardowski Kazimierz, prof. uniw.: Z psychologji mowy, 2 godz.

Dr. Zakrzewski Stanisław, prof. uniw.: Przyczyny upadku Polski w literaturze historycznej lat ostatnich, 3 godz.

Wykłady odbywały się częściowo w godzinach rannych w auli III. gimnazjum, częściowo popołudniu w sali fizycznej I. gimnazjum. Wykładom przysłuchiwali się prócz nauczycieli biorących udział w lekcjach przykładowych, także inni a zwłaszcza poloniści lwowscy i nauczyciele przedmiotów pokrewnych.

Koszty tego kursu były następujące: 20 uczestników otrzymało zasiłek w wysokości po 130.000 Mk.; honorarjum za wykład lub za przewodnictwo przy lekcjach przykładowych wynosiło po 50.000 Mk., za przeprowadzenie lekcyj przykładowych zaś po 20.000 Mk. Ogólna suma wydatków wyniosła 4,930.000 Mk.

Po ukończeniu kursu wystosowało Kuratorjum odpowiednie podziękowania do Prezesa Komisji Egzaminacyjnej dr. K. Twardowskiego, do prelegentów, przewodniczących lekcyj przykładowych i przeprowadzających te lekcje.

Ze strony Kuratorium kurs organizował wizytator dr. Kazimierz Sośnicki.

Z inicjatywy Związku słuchaczy filozofji Uniwers. J. K. we Lwowie wspólnie z Komisją Egzaminacyjną dla nauczycieli szkół średnich urządziło Kuratorjum począwszy od 20 marca 1922 r. do końca czerwca 1923. kurs dydaktyczny dla słuchaczy filozofji ostatnich lat studjów. Kurs ten miał za zadanie uświadomić im przynajmniej najważniejsze kwestje dydaktyczne w przedmiotach, do których teoretyczne przygotowanie dawał im uniwersytet i najważniejsze zagadnienia wychowawcze. Chodziło o to, aby wobec braku na uniwersytecie katedry pedagogiki, słuchacze zwłaszcza ostatniego roku nie wchodzili do zawodu nauczycielskiego bez najmniejszego przygotowania zawodowego i aby przynajmniej w głównych zarysach zaznajomili się z pracą w szkole i jej zagadnieniami. Również zaproszono do korzystania z tego kursu nauczycieli, którzy dopiero niedawno rozpoczęli zawód pedagogiczny, a przedewszystkiem zachęcono ich do wzięcia udziału w wykładach z dziedziny dydaktyki.

Kurs obejmował: wykłady dla wszystkich uczestników kursu, wykłady dla studjujących poszczególne grupy przedmiotów egzaminacyjnych i hospitowanie lekcyj przykładowych.

Program jego był następujący:

A. Wykłady dla wszystkich uczestników kursu:

1. Dr. Jaxa-Bykowski Ludwik, prof. akad. wet.: Dydaktyka eksperymentalna, 15 godz.
2. Dr. Nawroczyński Bohdan, wiz. Min. WR. i OP.: Zasady dydaktyki ogólnej, 12 godz.

B. Wykłady dla studjujących poszczególne grupy przedmiotów egzaminacyjnych:

1. Dr. Jaxa-Bykowski Ludwik: Dydaktyka nauk biologicznych, 12 godz.
2. Dr. Czerny Zygmunt, doc. uniw.: Dydaktyka języka francuskiego, 9 godz.
3. Dr. Dollmayer Wiktor, prof. uniw.: Dydaktyka języka niemieckiego, 6 godz.
4. Dr. Janowski Beno, dyr. gimn.: Dydaktyka geografji, 6 godz.
5. Dr. Mihułowicz Jerzy, prof.: Dydaktyka matematyki, 6 godz.
6. Dr. Nanke Czesław, prof.: Dydaktyka historji, 5 godz.
7. Dr. Sośnicki Kazimierz, wiz. okr. szkół: Dydaktyka propedeutyki filozoficznej, 2 godz.
8. Dr. Thullie Zdzisław, prof.: Dydaktyka fizyki, 4 godz.
9. Dr. Tokarski Juljusz, prof. polit.: Dydaktyka mineralogji i chemji, 3 godz.
10. Dr. Urich Emil, dyr. gimn.: Dydaktyka filologji klasycznej, 8 godz.
11. Dr. Wojciechowski Konstanty, prof. uniw.: Dydaktyka języka polskiego, 5 godz.

C. Hospitowanie lekcyj szkolnych miało za zadanie praktyczne uzupełnienie teoretycznych wykładów w zakresie dydaktyki poszczególnych przedmiotów nauczania. Dopuszczono do niego jedynie studentów ostatniego roku i absolwentów filozofji w charakterze przysłuchu-

Przedmiot	Gimnazjum	Nauczyciel	Słuchacze	Klasa
J. polski	VI	Dr. Balicki Juljusz	Walczakówna Elżbieta	6
	IX	Stecków Marjan	Horowitz Maksymiljan	
	żeńskie	Dr. Lehnertowa Janina	Zabłocka Anna Dewechy Czesława	3
Fil. klasyczna	IX	Jus Ludwik	Smereka Jan Szipper Henryk	4
	III	Szujski Władys.	Zlab Władysław Dr. Wieniewski Ignacy	4
Język francuski	XI	Dr. Jarecki Kazimierz	Remer Tadeusz	2
	VIII	Brończyk Kaz.	Dewechy Czesława	5
Historja	XI	Paszkudzki A.	Horowitz Maks	
	VII	Dr. Silnicki Tad.	Mendys Michał	
	VIII	Dr. Nanke Czesław	Benoit Wanda Lechicka Jadwiga Walczakówna Elżbieta	
Geografia	VII	Dr. Silnicki Tad.	d'Abaucourt Wanda	
Chemja	VIII	Budzianowski Wł.	Chudy Zofja	6
Fizyka	żeńskie	Napadjewiczówna Zofja	Bednarska Marja Chudy Zofja	4
	X	Wojciechowski Stanisław	Schüler Alfred	3
Matematyka	VIII	Dr. Mihułowicz Jerzy	Sabatowska Walerja Starosolska Marja	4
	IX	Dr. Freilich Ar.	Horowitz Marja Bednarska Marja	6
	IV	Hrycak Michał	Prószyński Aleksander	
	I	Probulski Wład.	Terlecki Józef	7
Przyrodoznawstwo	IX	Hubert Stanisł.	d'Abaucourt Wanda	2
	VIII	Stroński Ferd.	Mączak M.	
	XI	Iwanicki Ludw.	Grossówna Helena	1

jących się lekcjom szkolnym przez czas dłuższy, bo do końca roku szkolnego. Uczestnicy byli w tym celu oddani w opiekę fachowym profesorom, którzy przy współdziałaniu dyrektora zakładu mieli: 1. przyjmować wyznaczonych kandydatów na lekcje w klasach zgóry określonych. 2. omawiać z nimi pewne lekcje, a przedewszystkiem te, które po pewnym czasie przysłuchiwania się kandydat sam przeprowadzał, 3. umożliwić kandydatowi przysłuchiwanie się także lekcjom innych nauczycieli fachowych, 4. dawać wskazówki co do podręczników szkolnych i literatury dydaktycznej danego przedmiotu. Z końcem roku szkolnego opiekunowie kandydatów przedkładali Kuratorjum odpowiednie sprawozdanie ze swych czynności w tym kierunku i z pracy kandydata.

Na tych zasadach hospitowanie odbywało się według następującego programu: (patrz tabela na str. 102).

Wynagrodzenie za jedną godzinę wykładów wynosiło po 3000 Mk. za opiekę nad kandydatami przy hospitowaniu lekcyj po 10.000 Mk. ryczałtowo dla każdego z profesorów. Ogólne koszty wynosiły 578.440 Mk.

Wykłady trwały od 20 marca do końca kwietnia 1922, brało w nich udział ogółem 233 studentów filozofji. Hospitowanie lekcyj rozpoczęło się z dniem 1 maja i trwało do końca roku szkolnego.

Organizacją tego kursu z ramienia Kuratorjum zajmował się wiz. dr. K. Sośnicki.

W r. 1924 na prośbę Związku studentów wydziału filozoficznego Uniwersytetu J. K. we Lwowie, Kuratorjum postarało się o wykłady z pedagogiki dla członków Związku. Wykłady te były urządzone przez prelegentów Państwowego Studjum Pedagogicznego bezinteresownie począwszy od dnia 1 lutego 1924 r. do końca czerwca. Odbywały się one w sali Studjum Pedagogicznego według następującego programu:

1. Müller Władysław, kier. Studjum Pedag.: Rozwój szkolnictwa średniego; 1 godz. tygodn.

2. Dr. Mirski Józef, prof.: Wybrane zagadnienia pedagogiczne; 1 godz.

3. Dańcewicz Stefan, prof.: Zasady pedagogiki eksperymentalnej; 1 godz. tygodn.

Ponadto prelegenci urządzali w 1 godz. tygodn. konwersatorjum prowadzone w charakterze kółka pedagogicznego.

W latach 1922—1927 urządzało Ministestwo WR. i OP. dokształcające kursy dla niekwalifikowanych nauczycieli szkół średnich i seminarjów nauczycielskich. Kursy te odbywały się we Lwowie i obejmowały następujące przedmioty: matematykę, fizykę, chemję, pedagogikę i propedeutykę filozofji. Głównym ich celem było przygotowanie kandydatów do egzaminów uproszczonych i dlatego wykłady i ćwiczenia na kursach obejmowały trudniejsze partje materjału naukowego podanego w „Programie wymagań przy egzaminach uproszczonych na nauczycieli szkół średnich i semin. naucz., z r. 1922/23“. Dalszym celem było zainteresowanie nauczycielstwa samodzielną pracą naukową, podanie źródeł do tej pracy, i propagowanie w ten sposób dalszego kształcenia pod względem dydaktycznym w obranych przedmiotach.

Koszty kursów pokrywało Ministerstwo; do kosztów tych zaliczano honorarja dla prelegentów, koszty rzeczowe tj. na pomoce naukowe, służbe i t. p. Kursiści korzystali z bezpłatnego mieszkania w lokalach szkolnych, inne zaś wydatki pokrywali sami. W r. 1927 także koszty przedtem pokrywane przez Ministerstwo obciażyły uczestników kursu.

Kursy matematyczne, fizyczne i chemiczne prowadził dyr. dr. Bazyli Chodowicki, kurs pedagogiczny i propedeutyczno-filozoficzny wiz. dr. K Sośnicki.

Kursy te były następujące:

I. Rok 1922. Kurs matematyczny i fizyczny trwał od 4. VII. do 8. VII. Zgłoszonych kandydatów było 52. Mieszkali w Bursie Grunwaldzkiej. Wykłady odbywały się w bundynku I. Gimnazjum, uniwersytetu i politechniki według programu:

1. Dr. Maksymowicz Adam, doc. polit., prof. III. gimn.: Analiza wyższa godz. 35.
2. Dr. Chodowicki Bazyli, prof. XI. gimn.: Geometrja analityczna i wykreślna, godz. 42.
3. Golczewski Kajetan, prof. VII. gimn.: Matematyka elementarna, godz. 14.
4. Dr. Zakrzewski Ignacy, prof. uniw.: Mechanika, 16 godz.
5. Dr. Malarski Tadeusz, doc. polit., prof. szkoly przem.: Ciepło i elektryczność, 21 godz.
6. Dr. Westfalewicz Marjan, prof. I gimn.: Wybrane działy z chemji organicznej i nieorganicznej z ćwiczeniami, 32 godz.
7. Dr. Ajdukiewicz Kazimierz, doc. uniw., prof. gimn.: Metodologia nauk matematycznych, 6 godz.
8. Pająk Stanisław, wizyt.: Metodyka nauk matematycznych, 7 godz.
9. Górka Stefan, prof. VIII. gimn.: Warstaty szkolne, 8 godz.

Ogólna ilość godzin wykładów i ćwiczeń wynosiła 181. Ponadto odbyto kilka wycieczek do miejscowych fabryk.

II. Rok 1923. W roku tym odbyły się trzy kursy: matematyczny niższy, matematyczny wyższy i fizyczny, trwały one od 7. VII. do 4. VIII. Podział godzin był tak dostosowany, że kandydaci mieli dowolny wybór przedmiotów i wykładów. Wykłady i ćwiczenia odbywały się w budynku gimnazjum I. IX. i w budynku politechniki. Uczestnicy mieszkali w Bursie Grunwaldzkiej oraz w XI. i XII. gimnazjum. Na kurs matematyczny niższy przyjęto 48 uczestników, na matematyczny wyższy 54 a na fizyczny 23, razem 125 uczestników. Prawie połowa słuchaczy złożyła kollokwia z różnych przedmiotów.

Program był następujący:

1. Blader Szymon, prof. XI. gimn.: Analiza matematyczna, 30 godz.
2. Blader Szymon, prof. XI. gimn.: Algebra z dyskusją, 30 godz.
3. Dr. Maksymowicz Adam, doc. polit., prof. III. gimn.: Teorja mnogości, 14 godz.
4. Dr. Chodowicki Bazyli, kier. filji XI. gimn.: Geometrja analityczna 30 godz.

5. Dr. Chodowicki Bazyli, kier. filji XI. gimn.: Trygonometrja, 30 godz.

6. Dr. Chodowicki Bazyli, kier. filji XI. gimn.: Dydaktyka geometrji wykreślnej, 13 godz.

7. Nowak Władysław, adjunkt polit. warszawskiej: Geometrja wykreślna, część II., 46 godz.

8. Dr. Sośnicki Kazimierz, wiz. szkół: Krytyka podstaw geometrji i arytmetyki, 20 godz.

9. Pająk Stanisław, wiz. szkół: Dydaktyka arytmetyki, 12 godz.

10. Pająk Stanisław, wiz. szkół: Dydaktyka geometrji, 12 godz.

11. Dr. Reczyński Czesław, prof. politechn.: Fizyka teoretyczna z ćwiczeniami, 64 godz.

12. Tenczyn Emil i Szmid Władysław, prof. XI. gimn.: Chemja z ćwiczeniami, 60 godz.

Ogólna ilość wykładów i ćwiczeń wynosiła 361 godzin. Ponadto odbyto wycieczkę naukową do Zagłębia Borysławskiego.

Rok 1925. W roku tym odbyły się następujące kursy: matematyczny wyższy, matematyczny niższy i fizyczny, które trwały od 7. VII. do 8. VIII. Ponadto od 6. VII. do 18. VII. odbyły się kursy: pedagogiczny i propedeutyczno-filozoficzny. Na kursy matematyczne zgłosiło się 84 kandydatów, na kurs fizyki 17. Wykłady i ćwiczenia kursów matematyczno-fizycznych odbyły się w budynku XI. gimn. Uczestnicy mieszkali w gimnazjach XI. i XII., przeszło połowa słuchaczy składało kollokwja z różnych przedmiotów.

Program był następujący:

1. Dr. Freilich, prof. IX. gimn.: Wstęp do analizy, 38 godz.

2. Dr. Freilich, prof. IX. gimn.: Algebra z dyskusją, 20 godz.

3. Dr. Maksymowicz Adam, doc. polit., prof. gimn.: Zasady arytmetyki teoretycznej i teorji mnogości, 39 godz.

4. Dr. Kaczmarz Stefan, doc. polit.: Geometrja analityczna, 28 godz.

5. Dr. Ryzner Józef, doc. polit.: Kosmografja, 20 godz.

6. Dr. Tarski Alfred, doc. uniw. warszawskiego: Metodologia nauk tarna, 25 godz.

7. Dr. Tarski Alfred, doc. uniw. warszawskiego: Metodologja nauk matematycznych, 12 godz.

8. Dr. Tarski Alfred, doc. uniw. warszawskiego: Dyskusja w matematyce, 15 godz.

9. Dr. Chodowicki Bazyli, kier. XII. gimn.: Trygonometrja płaska i sferyczna, 22 godz.

10. Dr. Chodowicki Bazyli, kier. XII. gimn.: Geometrja wykreślna, 45 godz.

11. Tenczyn Emil, prof. XI. gimn.: Chemja ogólna i fizyczna, 48 godz.

12. Golczewski Kajetan, prof. VII. gimn.: Ciepło i optyka, 62 godz.

Ogólna ilość wykładów wynosiła 374 godzin; kurs odbył wycieczki do miejscowych fabryk i wycieczkę w Karpaty do Skolego i Koziowej wspólnie z kursem pedagogicznym i propedeutyczno-filozoficznym.

Kurs pedagogiczny liczył 43 uczestników, kurs propedeutyczno-filozoficzny zaś 14. Wykłady były tak ułożone, że wszyscy uczestnicy obu kursów mogli brać w nich udział. Odbywały się one w budynku II. gimnazjum, częściowo rano, częściowo popołudniu. Uczestnicy korzystali z mieszkania wspólnie z poprzednimi kursistami.

Program kursu pedagogicznego był następujący:

1. Dr. Sośnicki Kazimierz, wiz. szkół: Pedagogika ogólna, 12 godz.
2. Dr. Sośnicki Kazimierz, wiz. szkół: Dydaktyka ogólna, 12 godz.
3. Dańcewicz Stanisław, prof.: Psychologja wychowawcza, 12 godz.

Program kursu propedeutyczno-filozoficznego:

1. Dr. Ajdukiewicz Kazimierz, doc. uniw.: Ćwiczenia logiczne, 12 godz.
2. Dr. Ingarden Roman, doc. uniw.: Lektura filozoficzna, 12 godz.
3. Dr. Zawirski Zygmunt, prof.: Ćwiczenia z psychologji, 12 godz.

Ponadto wspólne wykłady dla obu kursów były następujące:

1. Dr. Sośnicki Kazimierz, wiz. szkół: Metodyka nauczania przedmiotów filozoficznych, 6 godz.
2. Dr. Zawirski Zygmunt, prof.: Psychologja ogólna; 12 godz.
3. Dr. Ajdukiewicz Kazimierz, doc. uniw.: Logika, 12 godz.

Dla dalszego kształcenia się uczestnicy otrzymali do opracowania domowego wraz z podaniem odpowiedniej literatury następujące tematy:

a) z psychologji: 1) Rozpatrzyć krytycznie twierdzenie Tichenera, że wszystkie procesy psychicznie dadzą się sprowadzić do dwu rodzajów procesów elementarnych: czuć i zabarwień uczuciowych; 2) Krótkie przedstawienie dotychczasowych badań eksperymentalnych nad pamięcią i ich wyniki; 3) W jaki sposób można działalność twórczą wyobraźni sprowadzić do mechanizmu skojarzeń; 4) O złudzeniach zmysłowych i sposobach ich tłumaczeń; 5) Empirystyczna i natywistyczna teorja psychologicznej genezy przedstawienia przestrzeni (obecny stan kwestji); 6) Istota komizmu; 7) Istota tragizmu (uwzględnić tylko teorje psychologiczne); 8) Różnica pragnień i postanowień, 9) Od czego zależy rozwój charakteru.

b) z logiki: 1) Tradycyjna nauka o stosunkach między pojęciami ze względu na zakres; 2) Tradycyjna nauka o wnioskowaniu bezpośredniem i syllogizmie w świetle krytyki logistyków; 3) O rodzajach rozumowania i ich zastosowaniu w różnych typach nauk; 4) Czy rozumując wedle metody różnicy Milla, przy zastosowaniu jako przesłanki zasady przyczynowości i dedefinicji przyczyny rozumujemy dedukcyjnie?

c) z pedagogiki: 1) Teorja prawa skróconej rekapitulacji rozwojowej; 2) Stopnie formalne; 3) Organiczny plan nauki Lay'a; 4) Szkoła pracy.

R o k 1927. W roku tym odbył się kurs m a t e m a t y c z n o-f i z y c z n y w dniach od 11 lipca do 13 sierpnia. Na kurs matematyczny zgłosiło się 26 uczestników, na fizyczny 8. Wykłady odbywały się w budynku I. gimnazjum; program ich był następujący:

1. Dr. Ingarden Roman, doc. uniw.: Algebra z dyskusją; 30 godz.
2. Dr. Maksymowicz Adam, doc. polit. i prof. gimn.: Arytmetyka teoretyczna i teorja mnogości; 30 godz.
3. Dr. Nikliborc Władysław, doc. uniw.: Wstęp do analizy; 30 godz.

4. Dr. Juński Stefan, prof. gimn.: Geometrja analityczna; 30 godz.
5. Dr. Chodowicki Bazyli, dyr. gimn.: Geometrja wykreślna; 30 godz.
6. Krzyżanowski Stan., asystent uniw.: Ćwiczenia z elektryczności magnetycznej i dynamiki; 60 godz.
7. Dr. Westfalewicz Marjan, prof. gimn.: Chemja fizyczna i ćwiczenia; 40 godzin. Ogólna ilość wykładów wynosiła 250.

W r. 1927 w dniach 2—4 czerwca odbył się ponadto kurs dla polonistów urządzony przez instruktora języka polskiego, dr. Juljusza Balickiego. Uczestniczyło w nim 118 nauczycieli tut. okręgu gimnazjów i sem. naucz. Dla uczestników kursu urządzono 38 lekcyj przykładowych w szkołach lwowskich. Lekcje te przeprowadzili następujący nauczyciele: Wilk (gimn. IX), Stećków (gimn. IX), Kubiński (gimn. XII), dr. Wolańczyk (gimn. XI), Laskowski (gimn. XI), dr. Zaleski (gimn. III), Poradowski (gimn. V), Kostrzewski (gimn. V), Gawlikowski (gimn. VII), dr. Balicki (gimn. VI), Różycki (gimn. VIII), Stankiewiczówna (szkoła zawod.), Dańcewiczowa (gimn. żeń.). Hass (gimn. VII), Tyczyński (gimn. VII). Na lekcjach brali udział nauczyciele w grupach po 10—15 osób. Po lekcjach odbywały się konferencje metodyczne. W godzinach popołudniowych urządzono dla uczestników kursu wykłady teoretyczne. które odbywały się w budynku I. gimnazjum.

Program wykładów był następujący:

1. Dr. Sośnicki Kazimierz, nacz. wydz.: Psychologja różnicowa a lektura ustępów literackich.
2. Dr. Lehr-Spławiński Tadeusz, prof. uniw.: O podziale deklinacyj w języku polskim.
3. Dr. Gaertner Henryk, prof. uniw.: Ćwiczenia słownikowe w szkole średniej.
4. Dr. Kucharski Eugenjusz, prof. uniw.: Praca naukowa polonisty na prowincji.
5. Żurawski Tadeusz, prof. gimn.: Teorja i praktyka w nauczaniu gramatyki.
6. Dr. Balicki Juljusz, prof. gimn.: Drogi i bezdroża w nauczaniu szkolnem języka polskiego.

Ogłoszenia.

Kongres Krajoznawczy w Poznaniu w r. 1929.

Podczas Powszechnej Wystawy Krajoznawczej w Poznaniu, w lipcu 1929 r. zwołuje Polskie Towarzystwo Krajoznawcze (Warszawa, Karowa 31) Pierwszy Ogólnopolski Kongres Krajoznawczy.

Dwudniowe obrady kongresu obejmą: dwa posiedzenia plenarne pierwsze inauguracyjne z odczytem o charakterze niedyskusyjnym i drugie zamykające zjazd ze sprawozdaniem sekretarza generalnego i wnioskami referenta międzysekcyjnej komisji wnioskowej. Popołudniowe obrady pierwszego dnia i przedpołudnie następnego poświęcone są na obrady sekcyjne. Sekcje obradują następujące:

1. Krajoznawstwo jako nauka.
2. Krajoznawstwo jako popularyzacja wiedzy o kraju.
3. Krajoznawstwo w życiu państwowem i społecznem.
4. Turystyka i krajoznawstwo.
5. Krajoznawstwo i szkoła.

Referaty na Kongres przesyłać należy z zaznaczeniem przeznaczenia pod adresem Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, Warszawa, Karowa 31. Referaty zgłaszać należy możliwie wcześnie; będą one po przyjęciu przez Komitet Organizacyjny Kongresu, zamieszczone w księdze Zjazdowej.

Prawo uczestnictwa w kongresie przysługiwać będzie: 1) członkom Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, 2) członkom towarzystw pokrewnych: Geograficznego, Ludoznawczego, Historycznego i t. p. 3) członkom organizacyj nauczycielstwa szkół powszechnych, średnich i t. d., 4) miłośnikom krajoznawstwa. W pomienionym porządku będą przyjmowane zgłoszenia uczestnictwa, wysyłane pod adresem Komitetu Organizującego Kongres Krajoznawczy w Poznaniu w r. 1929, Warszawa, Karowa 31.

Nowości Wydawnicze.

Kuratorjum zwraca uwagę P. P. Nauczycieli na następujące wydawnictwa:

E. Romer: Wyspy Brytyjskie, oraz tegoż autora Francja, mapy ścienne do nauki geografii wykonane w Zakładach kartograficznych Książnicy-Atlas. (Cena 36 zł. za egzemplarz).

Prof. dr. Edward Lubicz-Niezabitowski: Ginące zwierzęta w Polsce i potrzeba ich ochrony. Wyd. Państwowej Rady Ochrony Przyrody Nr. 15.

Prof. dr. Władysław Szafer: Sprawozdanie z działalności Państwowej Rady Ochrony Przyrody w r. 1928. Wyd. Państw. Rady Ochrony Przyrody Nr. 17. Kraków 1929.

Ogrodnictwo. Miesięcznik wyd. przez Towarzystwo Ogrodnicze w Krakowie. R. XXV. zesz. 1.

Ziemia. Dwutygodnik krajoznawczy ilustrowany. R. XIV. Warszawa 1929. (Czasop. uznane przez Min. W. R. i O. P. za godne polecenia do bibljotek szkół wszelkich typów).

Filomata. Miesięcznik filologiczny dla młodzieży pod redakcją prof. R. Ganczyńca. Lwów 1929.

Ikar. Pismo dla młodzieży poświęcone propagandzie lotnictwa i obrony przeciwgazowej. R. I. Nr. 1. Lwów 1928.

Jan Kornecki: Prace społeczno-oświatowe w Polsce. Warszawa 1929.

Kazimierz Oldziejewski: Wystawy powszechne, ich historja, organizacja, położenie prawne i wartość społeczno-gospodarcza. Poznań 1928.

Co każdy wiedzieć powinien o Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu w r. 1929? Nakł. Powsz. Wyst. Kraj. w Poznaniu.

Echo Powszechnej Wystawy Krajowej w r. 1929. Rok III. Nr. 2. Poznań 1929.

Nakładem Państwowego Wydawnictwa Książek Szkolnych Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego.

Odbito w drukarni i litografji Piller-Neumanna we Lwowie, ul. Łyczakowska 3.